

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
YERYÜZÜNDE YAŞAM ÜNİTESİ COĞRAFİ KAVRAM VE
MEKÂNLAR KONULARINA YÖNELİK ÖĞRENCİLERİN
AKADEMİK BAŞARILARININ İNCELENMESİ**

Mustafa ARSLAN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER

Burdur, 2018

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
YERYÜZÜNDE YAŞAM ÜNİTESİ COĞRAFİ KAVRAM VE
MEKÂNLAR KONULARINA YÖNELİK ÖĞRENCİLERİN
AKADEMİK BAŞARILARININ İNCELENMESİ**

Mustafa ARSLAN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER

Burdur, 2018

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21/06/2018 tarih ve 241/4 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 29/06/2018 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Mustafa ARSLAN'ın Ortaokul Ders Kitaplarında Geçen Coğrafi Kavram ve Mekânların Öğrenilme Durumlarının Belirlenmesi konulu tez çalışması Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER
(Tez Danışmanı)

ÜYE : Doç. Dr. Harun Şahin

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait KORMAZ

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM SAYFASI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mustafa ARSLAN

29.06.2018

İmza

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Coğrafi Kavram Ve Mekânlar Konularına Yönelik Öğrencilerin Akademik

Başarılarının İncelenmesi

(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa ARSLAN

ÖZ

Bu çalışma 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı içerisindeki; Yeryüzünde Yaşam ünitesi içerisinde, Dünya'nın Neresindeyiz?, Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam, Eşsiz Ülkem, Türkiye, Türkiye'de İklimler adlı coğrafya konularının anlatımında kullanılan coğrafi kavram ve coğrafi mekan adlarının öğrenilme durumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmış bir çalışmadır.

Araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Burdur ili Merkez ilçesinde dört ortaokulda okuyan 6. sınıf öğrencilerine hazırlanmış olan başarı testi ile uygulanmıştır. Sonuç ve öneriler başlıkları ile tamamlanan araştırma, alanında yeni bulgular ortaya koyan bir çalışmadır.

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi ve betimsel analiz uygulanmıştır. Bu amaçla hazırlanmış olan 25'er maddeden oluşan coğrafi kavram ve coğrafi mekân başarı testleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarında anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiş ve aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız t testi, yüzde, frekans ve ANOVA teknikleri kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma da 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde, Sosyal bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı Yeryüzünde Yaşam ünitesi içerisindeki coğrafya konularının anlatımında kullanılan coğrafi kavram ve coğrafi mekânların öğrenilme durumları ortaya koyulmuştur. Bunun yanında coğrafi kavram ve coğrafi mekânların öğrenilme başarısının öğrencinin öğrenim gördüğü okula, öğrencinin ailesinin gelir durumuna ve öğrencinin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Coğrafya, Kavram, Mekân.

Sayfa Adedi: 93

Danışman: Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER

**Analysis of Academic Achievement of the Students on the Subject for the Life
Unit on the Earth Geographical Concepts and Spaces in the Social Sciences
Coursebooks of Secondary Schools**

(Master Thesis)

Mustafa ARSLAN

ABSTRACT

This study is a study conducted to reveal the learned status of the geographical concept and geographical location names used to explain the geography topics in the unit of Life on the Earth named Where are we on the Earth?, Changing Life from the poles to the equator, My unique country, Turkey, Climates in Turkey in the 6th Grade Social Studies Book used in the 6th Grade Social Studies course.

The study was conducted with the achievement test prepared for the 6th grade students who were studying in four middle schools in the district of Burdur province in the Fall semester of 2017-2018 academic year. The study, which is completed with the titles of conclusions and suggestions, is a work that reveals new findings in its field.

In the study, quantitative research method and descriptive analysis were applied. For this purpose, geographical concept and geographical location success tests consisting of 25 items were used. The obtained data were analyzed using the SPSS 25.0 program. The level of significance in the research results was determined as 0,05 and analyses were performed using arithmetic mean, standard deviation, independent T test, percentage, frequency and ANOVA techniques.

In the study, the learned status of the geographical concept and geographical location names used to teach the geography topics in the unit of Life on the Earth in the 6th Grade Social Studies Book used in the 6th Grade Social Studies course has been revealed. In addition, it has been emphasized that whether the success of learning geographical concepts and geographical locations shows a significant difference according to school of the student, income level of the family of the student and the gender of the student or not.

Key Words: Social Studies, Geography, Concept, Location

Page Number: 93

Supervisor: Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER

TEŞEKKÜR

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince, görüş ve önerileriyle bana akademik süreçte yol gösteren, kıymetli çalışmalarının yanında tez konusunda ve tez yazım sürecinde çalışmalarına sabır, katkı, hoşgörü ve yönlendirmeleriyle destek olan, hocam, Sayın Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER'e teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince bilgi, görüş ve destekleriyle yardımcı olan hocam, Sayın Prof. Dr. Zafer GÖLEN'e teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyen hocam, Sayın Doç. Dr. Fikret KORUR'a ve hocam, Sayın Doç. Dr. Harun ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Önerileri ve destekleri ile yardımcı olan Tuncay SAKAR ve Kadir ÇELİK'e teşekkür ederim.

Hayatım boyunca hep yanımda olan ve her kararında desteklerini hissettiğim kıymetli aileme teşekkür ederim.

Mustafa ARSLAN

Burdur, Haziran-2018

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM SAYFASI.....	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	2
1.2.1. Alt problemler.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Sayıtlar	4
1.7. Tanımlar	4
BÖLÜM II.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Sosyal bilgilerin tanımı ve tarihçesi.	6
2.1.2. Sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları.	8
2.1.3. Sosyal bilgiler öğretiminin özel amaçları.	9
2.1.3.1. Millî Eğitim Bakanlığı 30.06.2005 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları.....	9
2.1.3.2. Millî Eğitim Bakanlığı 19.01.2018 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları.....	10
2.1.4. Coğrafya öğretimi ve önemi.	12
2.1.5. Sosyal bilgiler ve coğrafya.	12
2.1.5.1. Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretiminde kavramlar.	14
2.1.5.2. Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretiminde mekanlar.....	16
2.1.6. İlgili yayın ve araştırmalar.	17
2.1.6.1. Yurtiçinde yapılan çalışmalar.	17

2.1.6.2. Yurtdışında yapılan çalışmalar.....	20
2.1.7. Coğrafi kavramların ve mekanların 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alma durumu.	22
2.1.7.1. Dünya'nın Neresindeyiz? konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu.	24
2.1.7.2. Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu.....	29
2.1.7.3. Eşsiz Ülkem, Türkiye konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu.....	35
2.1.7.4. Türkiye'de İklimler konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu.....	38
2.1.8. Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminde kullanılan başlıca öğretim yöntemleri (örnekler).....	44
2.1.8.1. Gezi gözlem yöntemi.	45
2.1.8.2. Anlatım yöntemi.	46
2.1.8.3. Beyin fırtınası tekniği.....	47
2.1.8.4. Soru-cevap tekniği.	47
2.1.8.5. Problem çözme yöntemi.....	48
2.1.8.6. Tartışma yöntemi.	49
2.1.8.7. Deney yöntemi.	49
2.1.8.8. Örnek olay yöntemi.....	50
2.1.8.9. Gösteri yöntemi.....	51
BÖLÜM III	53
YÖNTEM	53
3.1. Araştırmanın Modeli	53
3.2. Çalışma Grubu.....	53
3.3. Veri Toplama Araçları.....	54
3.4. Verileri Çözümleme Teknikleri.....	56
BÖLÜM IV	57
BULGULAR	57
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	57
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	58
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	59
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	62
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	64

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	64
4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	66
BÖLÜM V	68
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	68
5.1. Sonuç ve Tartışma	68
5.2. Öneriler.....	73
KAYNAKLAR	75
EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-1 Araştırma İzin Belgeleri	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-2 Kavram Başarı Testi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek-3 Mekân Başarı Testi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>		<u>Sayfa</u>
Tablo 1	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı	54
Tablo 2	6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Ölçümlerine Göre Hesaplanan Minimum ve Maximum Değerler, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçlarının Dağılımı	57
Tablo 3	6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Ölçümlerine Göre Başarı Puanlarının Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları	59
Tablo 4	Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	60
Tablo 5	Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	60
Tablo 6	Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	61
Tablo 7	Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	62
Tablo 8	6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Ölçümlerine Göre Hesaplanan Minimum ve Maximum Değerler, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçlarının Dağılımı	62
Tablo 9	6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Ölçümlerine Göre Başarı Puanlarının Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları	64
Tablo 10	Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	65
Tablo 11	Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	65
Tablo 12	Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	66
Tablo 13	Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	67

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekiller</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı Kapağı.....	22
Şekil 2. Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Kapağı.....	23
Şekil 3. “Dünya’nın Neresindeyiz?”	25
Şekil 4. “Dünya’nın Neresindeyiz?”	27
Şekil 5. “Dünya’nın Neresindeyiz?”	28
Şekil 6. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam”	30
Şekil 7. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam”	31
Şekil 8. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam”	33
Şekil 9. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam”	35
Şekil 10. “Eşsiz Ülkem, Türkiye”	36
Şekil 11. “Eşsiz Ülkem, Türkiye”	38
Şekil 12. “Türkiye’de İklimler”	40
Şekil 13. “Türkiye’de İklimler”	42
Şekil 14. “Türkiye’de İklimler”	44
Şekil 15. Kavram Testi Madde Frekans Aralıkları	58
Şekil 16. Mekân Testi Madde Frekans Aralıkları	63

SİMGELER VE KISALTMALAR

CKAB	: Coğrafi Kavramlara Yönelik Öğrencilerin Akademik Başarısı
CMAB	: Coğrafi Mekanlara Yönelik Öğrencilerin Akademik Başarısı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
%	: Yüzelik Değeri
SS	: Standart Sapma
N	: Örneklem Sayısı
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama
p	: Anlamlılık Düzeyi
Z	: Verinin standart sapmaya olan uzaklığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımları bulunmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgileri tanımlarken, toplumsal gerçeklerle kanıtlanabilen ve bu kanıtlamaların sonucunda elde edilen bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal ve sosyal yaşamı düzenleyen tüm etkinlikler, insanın kolay ve mutlu yaşamasını sağlayan faaliyetler, olgular sosyal bilgilerin kapsamına girebilir (Sönmez, 1996).

Ulusların kendi yaşamlarının devamlarını sağlayabilmeleri, etkin vatandaş yetiştirebilmeleri ile alakalıdır. Etkin vatandaşların yetiştirilmesi ile devletlerin devamlılığı sağlanabilir. Bu nedenle bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemesi, özümsemesi ve bunu geliştirebilmesi Sosyal Bilgiler eğitimi sayesinde olabilmektedir (Safran, 2008).

Eğitim kurumlarının ana görevi, 21. Yüzyıl'da bireylerin ülkeleri için etkin ve etkili birer vatandaş olabilmeleri için, bilgi, beceri ve değerleri kazanabilmeleridir. Bu bilgi, beceri ve değerler önemli ölçüde Sosyal Bilgiler dersleri sayesinde kazandırılmaktadır. Günümüz dünyasındaki yoksulluk, açlık, savaş gibi problemlerin yanında, işsizlik, hava kirliliği, toplum yaşamındaki sıkıntılar, işçilerin ve tüketicilerin sorunları bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin bu sorunların farkında olmaları ve çözüm üretebilecek farkındalığa ve düşünce yapısına sahip olmaları sağlanmaya çalışılmaktadır (Kılıçoğlu, 2009).

Coğrafya, her insanın günlük hayatında sık sık başvurduğu ve yararlandığı bir bilim alanıdır. İnsanlar yaptıkları işlerde daha verimli çalışmak ve bilgi, becerisini kullanırken yaşadığı çevreyi, ülkesini ve dünyayı tanımak ister. Yaşadığı çevrenin ve ülkesinin doğal ve ekonomik özelliklerini bilen kişiler, bununla ilgili problemleri daha iyi anlar ve daha üretken olurlar (Kılıçoğlu, 2009).

Coğrafya eğitimi öğrencilere yaşadıkları yerin ve uzak bölgelerin özellikleri hakkında bilgi edinmelerini sağlar. Coğrafya konuları sayesinde öğrenciler yeryüzünün fiziksel özellikleri hakkında bilgi sahibi olurken, demografik, sosyal ve kültürel konularda da çeşitli bilgiler edinirler (Öztürk, 2009).

Sosyal Bilimler alanı içerisinde yer alan her bilim dalının kendine has kavramları bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler Programının gelişebilmesi ve hedeflerine ulaşabilmesi için program içerisinde yer alan kavramların, bütün öğrencilerde aynı anlamı meydana getirecek şekilde öğrenilebilmesi önem arz etmektedir. Coğrafya ile ilgili kavramları bilmeden, kim olduğumuzu ve yaşamımızı sürdürdüğümüz çevreyi ve dünyayı anlamlandırmamız mümkün olmayacaktır (Alkış, 2012).

Bireyler Coğrafya dersi sayesinde yaşadıkları mekânın özelliklerini kavrarlar. Bu mekânın diğer mekanlarla olan benzerlik ve farklılıklarını öğrenirler. Temel eğitim de alınmış bu bilgi ve beceriler, ortaöğretim ve yüksek öğretimde yaşadıkları ülkeyi dünyanın geri kalanı ile karşılaştırabilmelerini sağlar (Atasoy, 2010).

Bu nedenlerle Sosyal Bilgiler Dersi içerisindeki Coğrafya konularının, kavramlarının ve mekanlarının başarılı bir şekilde öğrenilmesi ve öğretilmesinin önemli olduğunu söyleyebiliriz.

1.2. Problem Cümlesi

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda geçen coğrafi kavramlara yönelik öğrencilerin akademik başarısı (CKAB) ve coğrafi mekanlara yönelik öğrencilerin akademik başarısı (CMAB) hangi düzeydedir ve bu akademik başarıları, öğrencinin cinsiyetine, ailenin gelir durumuna ve öğrenim gördüğü okula göre farklılık göstermekte midir?

1.2.1. Alt problemler

- 1- Öğrencilerde CKAB hangi düzeydedir?
- 2- Öğrencilerin CKAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
- 3- Öğrencilerin CKAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

- 4- Öğrencilerin CKAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
- 5- Öğrencilerde CMAB hangi düzeydedir?
- 6- Öğrencilerin CMAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
- 7- Öğrencilerin CMAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
- 8- Öğrencilerin CMAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Ortaokul 6. Sınıf programında yer alan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde geçen coğrafi kavramların ve coğrafi mekanların akademik açıdan öğrenciler tarafından öğrenilme durumlarının belirlenmesi ve bu bağlamda konu ile ilgili yeni öneriler ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Eğitim ve Öğretim alanındaki dersler içerisinde, öğrencinin yaşadığı çevreyi, ülkesini ve dünyayı daha iyi tanıyabilmesi ve öğrenebilmesi için Sosyal Bilgiler dersi önemli bir görevi üstlenmektedir. Öğrenciler hem geçmişten günümüze bilgiler edinirken, aynı zamanda yaşadığı coğrafyayı da Sosyal Bilgiler dersi sayesinde kavramaktadırlar. Ayrıca dersin Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından belirlenen Sosyal Bilgiler Dersinin özel amaçlarına baktığımızda coğrafi kavramların ve mekanların öğrenilmesiyle ilgili hedefler bulunduğunu görmekteyiz. Bu önemden dolayı Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarının ve konularının başarılı ve etkili bir şekilde öğrencilere öğretilmesi, kazandırılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde geçen bu coğrafi kavramların ve mekanların öğrencilerde hedeflenen şekilde öğrenilip öğrenilmediğini belirlemek, ortaya çıkan sonuçlara göre, coğrafi kavram ve coğrafi mekân öğretiminde yeni öneriler ve stratejiler gelişmesine yardımcı olmak amacıyla araştırma önem arz etmektedir. Eğitim Öğretim faaliyetlerinin günümüz dünya şartlarında ve teknolojisinde kendisini sürekli geliştirmesi gerektiğinden dolayı,

Sosyal Bilgiler derslerinde de bu öğrenme-öğretme faaliyetlerinin güncel ve etkili olması gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırma, Sosyal Bilgiler dersi içerisinde coğrafya konularının öğretilmesinde, işlenmesinde önemli bir yere sahip olan, coğrafi kavramlar ve coğrafi mekanların kazanılması açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırma da Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf Ders Kitabında “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisindeki, “Dünya’nın Neresindeyiz?, Kutuplardan Ekvatora Değişen Yaşam, Eşsiz Ülkem Türkiye ve Türkiye’de İklimler” konuları içerisinde coğrafya kavramları ve coğrafya mekanlarının öğrencilerde öğrenilme başarısı ortaya konulmuş ve bu başarının öğrencinin ailesinin ekonomik durumuna, öğrencinin eğitim gördüğü okula ve cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi ilginç sonuçlar ortaya koyabilir.

1.5. Sınırlılıklar

- 1) Araştırma 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı güz dönemi ile sınırlıdır
- 2) Araştırma Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerine uygulanan başarı testi ile sınırlıdır.
- 3) Araştırma Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında yer alan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisindeki coğrafi kavram ve mekanlar ile sınırlıdır.
- 4) Araştırma Burdur İli Merkez İlçesinde yer alan dört ortaokul ile sınırlıdır.

1.6. Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlar göz önünde bulundurularak hareket edilmiştir.

- 1) Çalışmanın uygulandığı gruplar heterojendir.
- 2) Öğrencilerin soruları içtenlikle cevapladıkları varsayılmaktadır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: “Değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı

bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (Öztürk, 2009, s. 4).

Kavram: “Bir şey hakkında zihinde beliren genel düşünce, aynı cinsten bütün şeyleri temsil eden soyut ve genel fikirdir” (Ayverdi, 2011, s. 642).

Mekân: Yer, bulunulan yer, yaşanılan bölgedir (Akalin, 2012).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Sosyal bilgilerin tanımı ve tarihçesi. Sosyal Bilgiler kavramının bir tanımını yapacak olursak akla ilk gelen Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık konularının birleşiminden oluşan bir ders olduğudur. Genel olarak programa baktığımızda bunu görebiliriz (Turan & Ulusoy, 2010). Ancak Sosyal Bilgiler kavramına biraz daha geniş bir açıdan baktığımızda daha derin tanımlamalara ulaşabilmekteyiz. Sosyal Bilgiler disiplinler arası bir disiplin olarak değerlendirilebilmektedir ve “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” şeklinde tanımlanabilir (Sönmez, 2005, s. 455-456).

Ayrıca “sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı” olarak da açıklanmıştır (Doğanay, 2005, akt. Tay, 2010, s.8).

Bunun yanında “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak da tanımlanmaktadır (Bilgili, 2010, s. 5).

Sosyal Bilgiler ile ilgili en kapsamlı tanım 2005 yılında değiştirilen MEB Sosyal Bilgiler programı içerisinde yer almıştır. Buradaki ifadelerle göre:

“Sosyal Bilgiler; bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesi amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” (MEB, 2005, akt. Tay, 2010, s.7).

Sosyal Bilgilerin kapsamına giren konuların Eski Yunan ve Roma medeniyetlerinden itibaren, Türk-İslam devletleri, Selçuklu ve Osmanlı devletleri dahil olmak üzere her çağda okullarda okutulmuştur. Ancak kavramın karşımıza tam olarak çıkışı 20. yüzyıldır. Amerika kıtasına yapılan göçleri sonucunda farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmeleri ve toplum ruhu kazanabilmeleri için eğitim bir araç olarak

görülmüştür. Bu amaçla ABD’de 1892 yılında Ulusal Eğitim Konseyi’nin toplanması ile birlikte, milli bir toplum anlayışı kazandırabilmek amacıyla Sosyal Bilgiler dersi programı hazırlanmaya başlanmıştır. Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık konularının yer aldığı bu program 1916 yılında resmi olarak kabul edilmiştir. 1970’lere kadar ağırlıklı olarak Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık alanlarında sürdürülen program, 1970’li yıllarda değişen dünya şartlarına uyum sağlamak için yenilenmiş ve içerisine Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi ve Siyaset gibi diğer Sosyal Bilim alanları da girmiştir (Bilgili, 2010).

Türklerde Sosyal Bilgiler öğretimine baktığımızda, bu eğitimlerin temellerinin Hun, Göktürk ve Uygur Devletlerine kadar dayandığını görebilmekteyiz. Onların eğitim sistemlerindeki temel özelliklerden olan, yaşamda yol gösteren ilkeler, ahlaki esaslar, felsefeler, iyilik, cesaret, cömertlik, bilgelik, büyüklere saygı gibi unsurlar günümüz Sosyal Bilgiler programında da bulunmaktadır. İslamiyet’in kabulünden sonra Selçuklularda ve Osmanlılarda kurulan medreselerde Sosyal Bilgilerin içerisinde yer alan Tarih ve Coğrafya derslerinin yanında bazı dönemlerde Felsefe gibi dersler de okutulmuştur. Tanzimat döneminde devletin kötü gidişatını durdurmak için eğitim bir çare olarak görülmüş ve Osmanlı insan tipi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu konuda özellikle Sosyal Bilgiler alanlarındaki dersler yönetimin isteklerine göre şekillenmiştir. Bu dönemde açılan yeni okulların programlarına Ahlak, Tarih, Coğrafya dersleri konulmuş ve ideal vatandaş tipi yetiştirilmeye çalışılmıştır. Tarih derslerinde genel olarak Osmanlı Tarihi ile ilgili bilgiler verilirken, Coğrafya derslerinde de harita ve coğrafi kavramlar açıklandıktan sonra diğer kıtalar anlatılmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi’nde eğitim programları içine sosyal ve siyasal yaşama yönelik bazı konular ve dersler girmeye başlamıştır. Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası ve Malumat-ı Medeniye dersleri eğitim programları içerisine alınmış ve öğrenciler birer birey ve vatandaş olarak toplum içerisinde kabul görmeye başlamıştır. Bu derslerin genel felsefesinde ortak bir Osmanlılık kimliği oluşturma yer almaktadır (Deveci, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyal Bilgilerin gelişimine baktığımızda, Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde bulunan konular ve alanlar 1960’lı yıllara kadar farklı ders isimleri ve içeriklerinde bulunmuştur (Arslan, 2014).

Sosyal Bilgiler bir ders olarak eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde okullarda ilk kez 1968 yılında karşımıza çıkmaktadır. Bu yıldan önceki zamanlarda Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık konularının ayrı dersler halinde okutulduğunu görmekteyiz. Yeni Türk Devleti'nin ideolojisinin gelecek nesillere aktarılması amaçlanmış ve milli, manevi ve ahlaki değerlerle donatılmış bireyler oluşturmak için 1926'dan itibaren hazırlanan programlar içerisine Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ve Tarih dersleri yerleştirilmiştir. 1968 yılında değişen dünya şartları ile birlikte dönemin ilkököl 4 ve 5. sınıflarında okutulan Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ve Tarih dersleri kaldırılmış ve hepsi birleştirilerek yerlerine adını da ilk kez resmi olarak telaffuz edeceğimiz Sosyal Bilgiler dersi konulmuştur. Akabinde ortaokullarda da aynı değişikliğe gidilmiş ve 1985 yılına kadar Sosyal Bilgiler dersi okutulmuştur. Bu yıldan itibaren programda bir değişikliğe gidilmiş ve ortaokullarda Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri yer almış, 1992 yılında da Vatandaşlık Bilgileri dersi eklenmiştir. Bu uygulamalar 1998 yılına kadar devam etmiştir. Ancak 1998 yılında zorunlu 8 yıllık eğitim-öğretime geçilmesiyle birlikte 4-7. Sınıfları içerecek şekilde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı uygulamaya konulmuştur. 2004 yılına geldiğimizde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bütün ilköğretim programlarının yenilenme kararı alınmış ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı da yenilenmiştir. Yeni programın en belirgin özelliklerinden birisi de geleneksel yöntem yerine, Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımının benimsenmiş olmasıdır (Bilgili, 2010).

2.1.2. Sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları. Sosyal Bilgiler Öğretiminin en temel hedefleri, yetişmekte olan gelecek nesillerin etkin birer yurttaş olarak yetişmeleri, problem çözme ve karar verme süreçlerinde başarılı olmalarıdır (Barth, 1991, akt. Öztürk, 2009, s. 7). Bunun yanında Sosyal Bilgiler ile kültürel miras aktarımı da gerçekleştirilir ve öğrencilerin geçmişteki bilgileri, olguları, toplumsal kurumları, değerleri ve inançları da öğrenmeleri amaçlanmaktadır (Kılıçoğlu, 2009).

Bireyin toplum içerisinde etkili bir katılım sağlayabilmesi için, bilgi, beceri ve değerler açısından kendini geliştirmiş olması gerekmektedir. Böyle bir gelişim için, sosyal ve siyasal bilgi ve becerilerin artması gereklidir. Bu gelişimler Sosyal Bilgiler öğretiminin evrensel amaçlarındandır (Öztürk, 2009).

Bireyin sosyalleşmesinin yanında, karşısına çıkan sorunlarda uygun çözüm yollarını bulabilmesi, vatandaşlık eğitimini kazanabilmesi, kültürel yaşantısının gelişebilmesi, bunun yanında yurttaşlık görevlerini ve sorumluluklarını öğrenmesi, vatanseverlik duygularının ortaya çıkarılması Sosyal Bilgiler öğretimi sayesinde olabilmektedir (Akdağ, 2009).

Sosyal Bilgilerin uygulama alanlarına ve ders programı ile içeriklerine baktığımızda, öğretimin amacının geçmişini, kültürünü, içinde bulunduğu ve ait olduğu toplumun özelliklerini bilen, karşılaştığı sorunlarda çözümler üreten, yaşadığı çevreyi ve dünyayı, meydana gelen olaylarla birlikte algılayabilen, sosyal bilimlerin birçok alanında temel beceriler geliştirmiş bireyler yetiştirmektedir diyebiliriz.

2.1.3. Sosyal bilgiler öğretiminin özel amaçları. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan ve uygulanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 30.06.2005 tarihinde kabul edilmiştir. Bu mevcut program yapılan çalışmalar neticesinde 17.07.2017 tarihinde yenilenmiş ve değişen programın kademeli bir şekilde uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda bu tez içerisindeki çalışmaların yapıldığı eğitim öğretim yılı içerisinde, 5. sınıflarda 17.07.2017 tarihinde kabul edilen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı uygulanırken, 6 ve 7. sınıflar düzeyinde 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılında 30.06.2005 yılında kabul edilmiş olan program uygulanmıştır. Bunun yanında 19.01.2018 tarihinde alınan karar ile 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılından itibaren ise, kademeli geçişten vazgeçilerek tüm sınıf düzeylerinde yeni programa geçilme kararı verilmiştir. Bu nedenle çalışma alanımızda bulunan 6. Sınıflarda 30.06.2005 tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı uygulandığı için Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları hem 30.06.2005 tarihli programda belirtildiği şekilde, hem de 19.01.2018 tarihli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında belirtildiği şekilde verilmiştir.

2.1.3.1. Millî Eğitim Bakanlığı 30.06.2005 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan 30.06.2005 tarihli program metninde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB TTKB, 2005).

30.06.2005 Tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yukarıda yer alan özel amaçlarına baktığımızda, 6, 7, 10 ve 16. maddelerin doğrudan doğruya tezimizin araştırma konusu ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu nedenle yapmış olduğumuz araştırma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının da özel amaçlarının gerçekleştirilmesine sağlayacağı katkı açısından önem arz etmektedir.

2.1.3.2. Millî Eğitim Bakanlığı 19.01.2018 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan 19.01.2018 tarihli program metninde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Özel Amaçları aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB TTKB, 2018).

19.01.2018 tarihli MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yukarıda belirtilmiş olan özel amaçları içerisindeki, 5, 6 ve 10. Maddelerin doğrudan doğruya tezimizin araştırma konusu ile ilgili olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının hedeflerine ulaşması açısından tezimizin araştırma konusu ve sonuçları önem arz etmektedir.

2.1.4. Coğrafya öğretimi ve önemi. Coğrafya insanın yaşadığı alanı ve onunla olan ilişkilerini inceleyen bir bilimdir. İnsanın yaşadığı alan yani mekân, canlı ve cansızlardan meydana gelmektedir. Coğrafya bu mekânın insan ile olan ilişkilerini konu edinir. Yeryüzünde görülen bütün olaylar insan yaşamını etkilediği için coğrafyanın konusunu oluşturur (Ünlü, 2014).

İnsanlar yaşayabilmek ve yaşam düzeylerini yükseltebilmek için, diğer bilgilerin yanında coğrafi bilgilere de ihtiyaç duyarlar. Bu bilgiler coğrafya öğretimi ile elde edilir. Yer bulmak, haritalardan yararlanmak, yurt ve vatan sevgisinin güçlenmesini sağlamak, ülkeleri birbirleriyle karşılaştırabilmek, dünyadaki sorunlar hakkında bilgi sahibi olabilmek, Ülkeye ya da yaşadığımız yere göre kalkınma planları hazırlayabilmek, çevre bilinci kazanabilmek ve savaş sırasında coğrafi bilgiler elde edebilmek için coğrafya öğretimi gerekliliktir (Şahin, 2003).

Coğrafya öğretiminin temel amacı, bireylere yaşadıkları bölge ve ülkeyi tanıtmak, çevresiyle ilgili olumlu bilgi, duygu ve tutumlar geliştirmektir. Öğrencilerin yerleşim, köy, kent, yöre, bölge, ülke, doğal çevre ve toplumsal çevre kavramlarıyla tanışmalarını sağlamaktır. Yaşadığı çevreyi, ülkeyi ve nihayetinde dünyayı tanıyan bireyler, yakından uzağa, somuttan soyuta doğru, genel kültür ve bilgi dünyalarını genişletmektedirler. Bu sayede bu bireyler kendilerini geliştirebilirler. Ayrıca coğrafya öğretimi sayesinde de öğrencilerde vatanseverlik duyguları geliştirilebilir. Bunu barış ilkelerine dikkat ederek kazanmalarını sağlayabilir. Öğrenciler coğrafya konuları ile yaşadıkları mekânın özelliklerini ve bu mekânın diğer mekanlardan benzerliklerini, farklılıklarını anlayabilirler. Çevre bilincinden, ekolojik dengeye ve kültürlere kadar, birçok doğal yapıyı öğrenebilirler (Atasoy, 2010).

2.1.5. Sosyal bilgiler ve coğrafya. Sosyal Bilgiler dersini oluşturan disiplinlerden birisi olan coğrafya, öğrencilerin yakın çevresinden başlayarak meydana gelen olaylar hakkında doğru bir algı ve bilinç kazanmalarında önemli bir yere sahiptir. Coğrafyanın inceleme alanı dikkate alındığında insan merkezinde çevre ve doğal olaylar ile insan arasındaki etkileşimi ön planda tuttuğu görülmektedir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin işlevini yerine getirirken coğrafya ve coğrafya öğretiminin ne derece önemli olduğu daha çok dikkat çekmektedir (Yıldırım, 2016).

Sosyal Bilimlerin ve dolayısıyla Sosyal Bilgilerin içinde önemli bir yer oluşturan Coğrafya; bir bilgi kategorisi olarak, insanın yaşadığı ve kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeye çalıştığı dünyanın bazı yönlerini betimlemeye ve yorumlamaya çalışmaktadır (Doğanay, 1993). Sosyal Bilgiler dersinin ve Coğrafyanın ana kaynağını insan oluşturmaktadır (Baydil, 2003). Çünkü gerek Coğrafyanın kendisi ve gerekse Coğrafya içerisinde yer alan alt disiplinler inceleme alanı olarak insanla doğa arasındaki ilişkiyi ele almışlardır (Şahin, 2003).

İnsanın doğayla olan ilişkisi ve doğanın insan yaşamı üzerindeki etkisi yeryüzünün varoluşundan buyana merak konusu olmuş ve incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ulaşılan bilgilerin büyük bir kısmı Coğrafyanın temellerini oluşturmuştur (İzbrak, 1993).

Coğrafyanın bir bütün halinde dünyanın tamamını kapsayan araştırma alanı oldukça geniş, araştırma konusu teşkil eden olaylar ise çok karmaşıktır. Bu olaylar yalnızca Coğrafyanın değil; Meteoroloji, Jeoloji, Hidrolik, Botanik, Jeomorfoloji gibi birçok bilimlerle meşgul olmakta ve konusu itibari ile farklı olan bu olaylardan her biri ayrı bir disiplin oluşturmaktadır (Erinç, 1984). Coğrafya içerisinde yer alan bu disiplinlerin her birisi farklı inceleme, araştırma yöntem ve teknikleri uygulayarak çok çeşitli neticeler elde ederler. Bu neticelerin birbirleriyle ilişkilendirilip analiz edilmesi ve bütünleştirilmesiyle ortaya Coğrafi bilgi çıkmaktadır (Sönmez, 1994). Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Psikoloji gibi Sosyal Bilimlerin ilköğretim öğrencilerinin özelliklerine uygun olarak birleştirilerek verildiği Sosyal Bilgiler dersinde, Coğrafya içerisinde yer alan alt disiplinler de bir süzgeçten geçirilerek, öğrencilerin yaşamlarında kullanabilecekleri, ise yarar olanlar konu edinilmektedir.

Farklı başlıklar altında incelenen Coğrafya öğretiminin amaçlarına bakıldığında, ilköğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir Coğrafya öğretiminin öğrencilere aşağıdaki davranışları kazandıracığı söylenebilir (Salik, 2007, s. 23):

- Çocukların çevreleri ile ilgili farkında oluşlarını artırmak ve çevrelerine olan ilgilerini geliştirmek.
- Basit sorgulama becerilerini geliştirmek ve dikkatle gözlem yapmak.
- Yerel çevrenin özelliklerini araştırmak ve tanımlamak.
- Arazi kullanımının çeşitli yolları ve bina yapımının çeşitli amaçları arasında ayırım yapabilmek.
- Lokal alanda yer alan değişikliklerin farkında olmak ve bu değişiklikleri araştırmak.
- Alan içindeki belirli yerlerle, o alanda yer alan farklı insan etkinliklerinin birbiri ile bağlantısını kurmak.

- Çevrelerindeki alana ait özelliklerle ilgili kavramları ve bu kavramların çevrelerindeki bağlantılı konularını tanımlamak.
- İnsanların yaşamını etkileyen yerel çevre öğelerini anlamak.
- Mevsimlere göre hava değişimini ve bunun bitkilerin yetişmesine, hayvanların yaşamına, kendi yaşamlarına ve başka insanların etkinliklerine olan etkilerini anlamak.
- Yerel toplum yaşamına, bireylerin ve çeşitli kurumların yapmış oldukları katkılar hakkında anlayışlar kazandırmak.
- İnsanlara ve yerlere, ilk izlenimlerinin ötesinde bir ilgi geliştirmelerini sağlamak.
- Toplum içindeki farklı insanların ilgileri, etkinlikleri ve amaçları arasındaki benzerliklerin bilincinde olurken, aynı zamanda aynı toplum içindeki etnik ve kültürel farklılıkları da anlamak.
- Terminolojilerini artırmak, artırmak ve dil becerilerini geliştirmek.
- Matematiksel kavram bilgilerini ve sayılarla ilgili becerilerini geliştirmek.
- Resimleri, çizimleri, diyagramları, tabloları, haritaları kapsayacak biçimde anlatım için yeteneklerini geliştirmek.

Öğrenciler coğrafya konularından edindikleri bilgiler ile toplum yaşamı, ekonomi ve kültürel değerler ile ilgili çeşitli genellemelere ulaşabilirler. Öğrenciler bu genellemeleri öğrenerek dünyanın farklı yerlerindeki ülkelerin, bölgelerin ekonomik faaliyetleri, siyasi ilişkileri, toplum yaşamları ile ilgili sonuçlara ulaşabilir ve çeşitli sorunlara çözümler üretebilirler. Böylece öğrencilerin düşünme becerileri, neden-sonuç ilişkisi içinde karar verebilme yetenekleri geliştirilerek Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına ulaşılmasında önemli bir yol alındığı söylenebilir (Salik, 2007).

Coğrafya öğretiminin ilköğretim düzeyinde amaçları incelendiğinde; bireylerin yasadıkları dünyayı tanımaları, yaşamını sürdürdüğü ülkenin dünya üzerindeki konumunu bilmeleri, yasadıkları ortamda doğal kaynakları nasıl kullanmaları gerektiği gibi konuların öğrencilere kavratılmasının önemli olduğu söylenebilir. Gerek bireyin kendisi gerekse ülkenin geleceği açısından son derece önem oluşturan bu konuların öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinde en iyi biçimde verilmesi gerekmektedir.

2.1.5.1. Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretiminde kavramlar. Kavram, “bir şey hakkında zihinde beliren genel düşünce, aynı cinsten bütün şeyleri temsil eden soyut ve genel fikir, mefhumdur” (Ayverdi, 2011, s. 642). Kavram, “benzer özelliklere sahip varlık, düşünce ve olay gruplarına verilen isim olarak tanımlanmaktadır” (Köksal, 2006, s. 474).

Kavramlar, eğitim-öğretim çağındaki çocukların zihinlerindeki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni gelen bilgileri anlamlı bir şekilde öğrenmelerine olumlu etki etmektedirler. Bu sebeple ilköğretim öğrencilerinin sosyal problemleri çözebilmek ve

farklı bakış açıları kazanabilmek için sosyal bilgiler alanı ile ilgili temel ilkeleri öğrenmeleri ve temel kavramları anlamaları, bilmeleri gerekmektedir (Yel, 2006).

Öğrencilerin kavramları doğru olarak anlamaları ve biçimlendirmeleri, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına sağlıklı olarak ulaşmak için önemlidir (Taşlı, 2005). Bu noktada, kavram konusunda yanlış yaşayan öğrencilerin önceki öğrenmeleri ile yeni öğrenmeleri arasında denge kurması ve bir bütünlük sağlaması zorlaşabilir. Başka bir ifade ile, öğrencilerin zihinlerinde yanlış çağrışımlar oluşturan kavramlar, öğrencilerin konular arasında kurması beklenen bağlantıları kurmalarını engelleyerek Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilecek eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir (Çepni, 2013).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde kavramların temelleri ilköğretim derslerinde öğrencilere verilmektedir. Bu seviyede kavram öğretimi büyük önem arz etmektedir. Çünkü öğrenciye verilebilecek her türlü yanlış ve hatalı bilgi, bu bireylerde kavramlarla ilgili yanlışlar oluşmasına sebep olacaktır. Coğrafya öğretiminde istenilen başarıların sağlanması ve kazanımların elde edilmesi için kavram öğretimiyle ilgili sorunların çözüme kavuşturulması gerekir. Çünkü diğer bilim dallarında olduğu gibi coğrafya biliminde ve öğretiminde kavramlar bu alanın temelini oluştururlar. Coğrafya eğitim ve öğretiminde kavramlar ve terimler dersin öğrencilere aktarımında ve dersin işlenişi sırasında öğrenciye öğretilecek bilgilerin yapı taşlarını oluştururlar. Coğrafi olgular ve olaylar, kavram ve terimler doğru şekilde öğrenilmesi ile öğrencilerin zihinlerinde yer tutarlar (Alım, Özdemir & Yılar, 2008).

Günümüzde var olan bilgiler okullarda eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde öğretilmeyecek kadar çoktur. Bunun için herhangi bir alanda eğitim-öğretim programları hazırlanırken, o alan içerisindeki temel kavramlar etkili ve derinlemesine ele alınmalı ve programlar bu hususlar göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Temel kavramların başarılı şekilde öğrenilmesi sayesinde devam eden daha ileri konuların ve kazanımların öğrenilmesi de daha kolay olur (Akdeniz, Yıldız & Yiğit, 2001).

Coğrafya alanında son derece önemli olan kavram öğretiminde hedeflenen başarının elde edilebilmesi için özellikle eğitim-öğretim faaliyetlerinin rehberliğinde yer alan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmenler kavramların ve kavram öğretiminin önemini farkında olmalı, öğretim öncesinde kavramları iyi analiz

etmelidirler. Ayrıca, ders kitaplarının ve eğitim-öğretim materyallerinin hazırlanmasında ve seçiminde mümkün olduğu kadar az kavram yanılgısı içeren kitaplar ve materyaller seçilmelidir (Morgil, Erdem & Yılmaz, 2003).

2.1.5.2. Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretiminde mekanlar. Türk Dil

Kurumu'nun yaptığı tanımlara göre: Yer;

a- Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân,

b- Gezinilen, ayakla basılan taban,

c- Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge.

Mekân ise;

a- Yer, bulunulan yer,

b- Ev, yurt,

c- Uzay olarak geçmektedir (Akalin, 2012).

Yukarıdaki tanımlamalara göre, mekân ve yer kavramları birbirlerine yakın, aynı anlamlara gelmektedir. Bu nedenle birbirlerinin yerine kullanımları söz konusu olabilmektedir. Bazı durumlarda ve konularda eş anlama geldikleri düşünüldüğünde birbirlerinin yerine kullanılmaları uygun olarak kabul edilebilir (Bilgili, 2016).

Sosyal Bilgiler içeriğinde bulunan konular nedeniyle, insan ve insan yaşamı ile ilgili alanları barındıran çok yönlü bir derstir. Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji, vatandaşlık, ekonomi konularını birbirleriyle ilişkilendirerek bireylerin yaşamları süresince ihtiyacı oldukları becerileri onlara kazandırmayı amaçlayan bir eğitim programıdır. İnsanın varoluşundan bugüne kadar, insanın üzerinde yaşadığı mekânı ve tarihi değerlendirebilmesi için, bu üzerinde yaşadığı coğrafyanın da özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Bu durum ise, coğrafya ve tarih bilgilerinin sentezlenerek, eğitim-öğretim programları içerisinde ve derslerde bireylere kazandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle insanın yaşadığı coğrafyanın ve yaşadığı tarihsel sürecin en iyi şekilde öğretilmesi ve eğitim-öğretim hedeflerinin kazandırılabilmesi için bu coğrafi bölgelere gözlem gezilerinin yapılması, doğrudan o coğrafi mekân üzerinde çalışılması fayda sağlayacaktır. Bunun yanında

insanın yaşamak ve yerleşmek için tercih ettiği mekanlar ve bu mekanların özellikleri aynı zamanda insanın yaşam şartlarını da belirlemektedir (Akkuş & Meydan, 2013).

Tarih boyunca toplumlar arasında ortaya çıkan mücadelelerin sebebi, coğrafi bir alanın ve mekânın sahip olduğu su gibi önem arz eden ve hayati olan özelliklerdir. Ancak bu mücadeleler neticesinde tarihi eserler günümüze kadar gelen süreçte, yüksek oranda tahrip edilmiş veya yok edilmiştir. Yapılacak arazi çalışmaları ile tarihi olayların meydana geldiği bu mekanlar ve bu mekanların coğrafi koşulları eğitim-öğretim faaliyetlerinde değerlendirilebilecektir. Gezi-gözlem çalışmaları, bu coğrafi mekanların ziyaret edilmesi, özellikle coğrafi bilinç oluşturulması açısından görsel anlamda katkı sağlayacaktır. Bu nedenle coğrafya bilimi, coğrafi mekânı sadece üzerinde çalışılan bir alan, yer olarak değil, görünen ve görünmeyen tüm özellikleri ile mekânı adeta yaşayan bir organizma olarak değerlendirmektedir. Bu suretle onu anlamaya, kullanmaya, şekillendirmeye ve yönetmeye çalışmaktadır (Demirci, 2008).

2.1.6. İlgili yayın ve araştırmalar. Bu bölümde yurt içinde ve yurt dışında araştırma konumuz ile ilgili yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1.6.1. Yurtiçinde yapılan çalışmalar. Bilgili (2016), “Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada Mekân ve yer kavramlarının tam olarak ne olduğu, hangi noktalarda birbirlerinden ayrıldığı, hangi noktalarda birbirlerine yaklaştıkları konusunda bir karmaşa yaşandığını belirtmektedir. Çalışma Marmara Üniversitesi’nde Coğrafya Eğitimi alanında yüksek lisans yapan 7 öğrenciye uygulanmıştır. Bu öğrencilerle yer ve mekân konuları üzerine bireysel olarak görüşmeler yapılmış ve görüşme sonuçları değerlendirilmiştir.

Gümüş ve Avcı (2016), “Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi” adlı araştırmada seçilen coğrafi kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma düzeylerini ve kavram yanılgılarını tespit etmek için araştırmacı tarafından 23 soruluk bir test geliştirilmiştir. Araştırmada açık uçlu, boşluk doldurmalı, çoktan seçmeli ve çizim gerektiren sorular bulunmaktadır. Elde edilen veriler, Excel ve SPSS (18.0) programlarında değerlendirilmiştir. Öğrencilerin coğrafi kavramları algılamalarında

cinsiyete göre anlamlı farklılık olup olmadığına t- testi ile, farklı eğitim bölgelerindeki okullara, anne-baba eğitim durumları ve anne-baba meslek durumlarına göre anlamlı farklılık olup olmadığına ise Anova testi ile bakılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin araştırılan kavramları yeterli düzeyde anlayamadıkları, bu kavramları birbirleriyle karıştırdıkları ve birçok kavram yanlışına sahip oldukları belirlenmiştir.

Kaya (2014), “Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları” adlı çalışmada, Anglosakson coğrafyasındaki mekân kavramlaştırmalarına ve teorik tartışmalarına tarihsel bir açıdan bakılmıştır. Çalışmada Türkiye coğrafyasının nasıl bu çabaların parçası olabileceği irdelenmiştir. Bu anlamda, bölgesel coğrafya içerisindeki çalışmaların mekân tanımlamalarından başlayarak, pozitivist, hümanist, Marksist ve post yapısalcı yaklaşımlardaki mekân tartışmalarına özet olarak yer verilmiştir. Ayrıca bu kavramlaştırmaların coğrafyanın yapıma biçimi, bilgi üretim süreçleri ve tasavvurları üzerindeki etkileri irdelenmekte ve Türkiye coğrafyasının bu entelektüel mirastan nasıl yararlanabileceği konusu ele alınmaktadır.

Akbaş (2013), “Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram Yanılgıları Hakkındaki Görüşleri” adlı bu çalışmada, coğrafya ve sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada Coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi, kavram yanılgıları ve kavram yanılgılarını gidermede kullanılan yöntemler hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada Trabzon ili ve ilçelerinde görev yapan 20 sosyal bilgiler ve 20 coğrafya öğretmeni olmak üzere, 40 öğretmen örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmada durum analizi yapıldığı için tarama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, yarı yapılandırılmış mülakat formunun kullanıldığı araştırmanın sonucunda, her iki öğretmen grubunun, kavram öğretimi konusundaki görüşleri arasında birliktelik olduğu görülmüştür. Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre derslerde kavram öğretiminin, daha çok geleneksel öğretim yöntemlerine dayalı olarak yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin çoğunluğunun, kavram yanılgılarının tespiti ve onlarla mücadele yöntemleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Akkuş ve Meydan (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi ve Coğrafi Mekân Uygulamalarının Değerlendirilmesi” adlı çalışma öğrenci görüşlerine göre tarihi ve coğrafi mekanlara yapılan gözlem gezilerinin öneminin değerlendirilmesi için

yapılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere göre öğrencilerin gezi-gözlem ve arazi çalışması gibi faaliyetler sayesinde tarihe ve coğrafyaya bakış açılarında değişiklikler olduğu ve bu tür çalışmaların öğretmenlikte kullanılması durumunda öğrencilerin derse karşı ilgilerinin artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin yaşanan bölgenin tarihinin ve coğrafyasının sosyal yaşantılara etkileri konusunda bilgilerinin arttığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Alım, Özdemir ve Yılar (2008), “5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları,” adlı çalışmada, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin coğrafya konuları içerisinde yer alan güncel bazı kavramları (iklim, doğal afet, erozyon, heyelan, deprem, fay hattı, bölge, ova, plato ve yanardağ) anlama, algılama düzeyleri ve bu kavramlarla ilgili yanılgıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Coğrafya konuları içerisinde yer alan bu kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma ve öğrenilme düzeylerini belirlemek için bir test geliştirilmiştir. Hazırlanmış olan bu test Trabzon’daki beş okulda eğitim gören 5. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Elde edilen veriler “anlama, sınırlı anlama, anlamama, yanlış anlama ve cevap vermeme şeklinde tasnif edilerek sonuçlar SPSS analiz programında değerlendirilmiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda genel olarak 5. Sınıf öğrencilerinin coğrafya konuları içerisindeki kavramları yeterince öğrenemedikleri belirlenmiştir. Araştırmanın yapıldığı okullardaki öğrencilerin bu kavramları birbiriyle karıştırdığı ve kavramlar hakkında birçok yanılgıya sahip oldukları görülmüştür.

Köksal (2006), “Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi” adlı çalışmasında kavram öğretiminin ilkelerini ve kavram öğretiminde karşılaşılan zorlukları, çoklu zekâ teorisi açısından incelemiştir.

Aydın (2006), “Sosyal Bilimlerde Kavram Öğretimi: Eleştirel Bir Yaklaşım” adlı çalışmada Sosyal bilimlerde kavram öğretimine felsefî açıdan yaklaşılmış bir yandan Türk eğitim sisteminde kavram öğretiminde göze çarpan ussalcı (rasyonalist) ve postmodernist eğilimleri eleştirmekte, diğer yandan da kavram öğretimine ilişkin deneyci geleneğe dayanarak kavramların içeriksel evrimi temelinde yeni bir kuramsal yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, makalede, örneklik teşkil etmesi amacıyla sınıf öğretmenliği bölümleri öğrencilerine önerilmek üzere hazırlanmış kimi yapıtlardaki kavram realizmine ve anakronizme yer veren pasajlar analitik bir biçimde

çözümlemiş, kavram realizmi ve anakronizme düşmeyi önlemek için kavram öğretimi konusunda yeni bir strateji önerilmiştir.

Kaya (2005), “İlköğretim Okulu &. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Öğretimi” adlı çalışmada 6. sınıf sosyal bilgiler dersi kitabında yer alan kavramda tarama yöntemiyle tespit edilmiş ve bu kavramlarda bazıları ünitelerden dengeli olarak seçilerek bu kavramların örnek öğretimi yapılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin kavram öğretimi esnasında kullandıkları yöntem ve teknikleri belirlemek amacıyla anket düzenlenmiştir. Çankırı ili ve ilçeleriyle farklı yerlerdeki toplam 79 öğretmeni kapsayan bir araştırma yapılmıştır. Veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir. Sonuç olarak 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretmenleri kavram öğretimi yaparken ve ders işlerken öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşım sergilenmektedir. Bazı yöntemlerin aktif olarak kullanmakla birlikte bazıları ise çok az kullanılmaktadır.

Yazıcı ve Samancı (2003), “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri” adlı çalışmada ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramlar hakkında öğrencilerin fikir, duygu ve düşüncelerini tespit ederek onların bu kavramları anlama düzeylerini tespit edilmiştir.

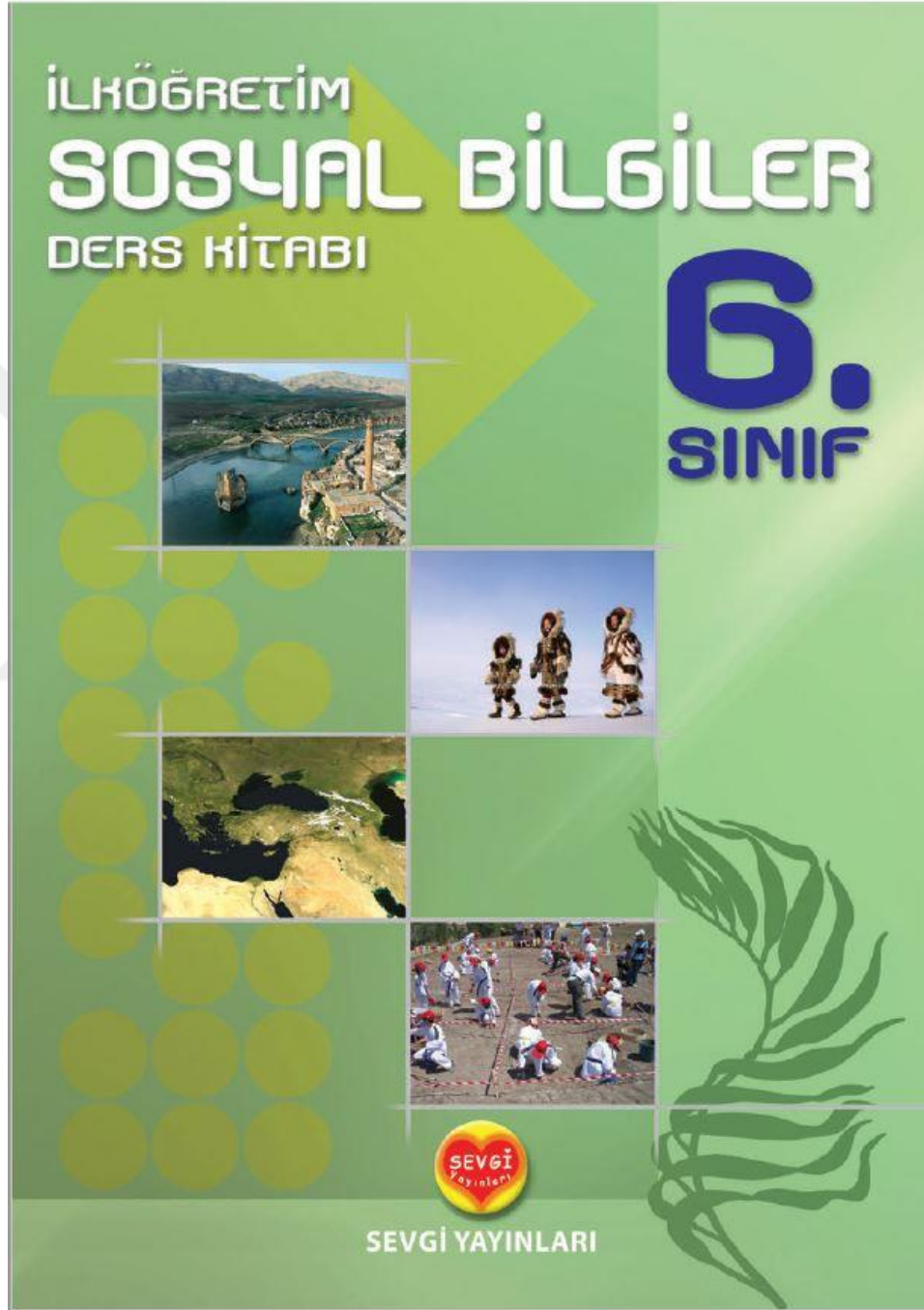
2.1.6.2. Yurtdışında yapılan çalışmalar. Twyman, McCleery ve Tindal (2006), “Using Concepts to Frame History Content” (Tarih Dersinin İçeriğini Şekillendirmek İçin Kavramlardan Yararlanmak) isimli çalışmalarında; deney ve kontrol gruplu olarak iki gruplu bir çalışma yapmışlardır. Bu iki grup ortaokul öğrencisine 5 haftalık süre boyunca ve iki farklı yöntem ve teknik ile Amerika Koloniler Dönemi tarihi anlatılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere ders işleme sürecinde kavramlar ve problem çözme stratejileri öğretilmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilere ise dersin içeriğinde yer alan konular, öğretmenin sözlü anlatımı (konferans yöntemi) ve konunun düz bir biçimde okunması şeklinde sunulmuştur. Her iki gruba da ön test ve son testler uygulanmıştır. Açıklanan bilgi görevleri; var olan kavram bilgisini ve kelime hazinesini ölçmek için; işlemsel bilgi ise; problem çözme ile ilgili kompozisyonlar aracılığı ile ölçülmüştür. Yapılan bu analiz işlemlerine göre olgusal bilgilere dayalı testte iki grup arasında herhangi bir farka rastlanmamıştır. Ancak, öğrencilerin kelime testleri ve problem çözme ile ilgili kompozisyonlarında önemli

farklar ortaya çıkmıştır. Bu verilere ve sonuçlara dayalı olarak araştırmacılar, kavramlar konusunda ilişkisel düşünme ve problem çözme yöntemlerinin kullanılması gerekliliğine ilişkin öneriler sunmuşlardır.

Sewell (2002), “Yapılandırmacılık ve Kavram Yanılgıları” isimli çalışmasında; bireylerde öğrenmenin oluşum süreci hakkında bilinenlerin hareketle öğretmenlerin ve öğrencilerinin geçmişteki kavramlara ilişkin inanışlarını dikkate almadıkları zaman yapacakları eğitim-öğretim faaliyetlerinin sadece boşa zaman harcamak olacağını belirtmektedir. Sewell, öğrencilerin yeni bilgilerle karşılaştıklarında geliştirdikleri dört farklı yolun varlığına işaret etmiştir. Bu dört farklı yolda öğrenci davranışlarını ise; geçmiş bilgiyi tamamen silip yerine yenisinin yapılandırılacağı, geçmiş bilgiyi değiştirerek yeni kazandıkları bilgileri uyduracakları, yeni bilgiyi değiştirecekleri ve geçmiş bilgilerine uyduracaklarını, eski bildikleri ışığında yeni bilgiyi reddedecekleri olarak açıklamıştır.

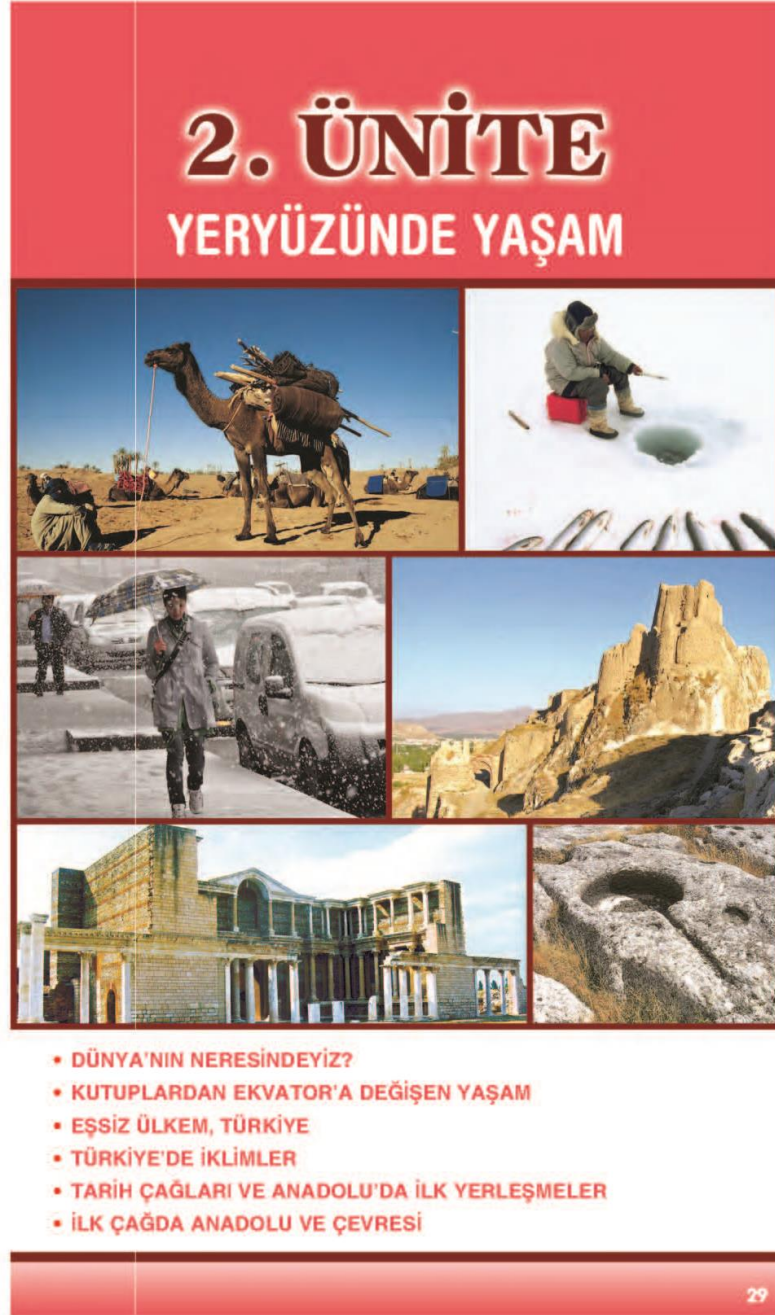
Vygotsky (1998) tarafından aktarıldığı gibi kavram oluşumu sürecinde araştırmalar; bir kavram, bellek tarafından oluşturulmuş belli çağrışımsal bağların bir toplamı ya da yalnızca zihinsel bir alışkanlık olmasının ötesinde bir şeydir; alıştırma yaptırılarak öğretilmeyecek, ancak bizzat çocuğun zihinsel gelişmesi gerekli düzeye ulaştığı zaman gerçekleştirilebilecek olan karmaşık ve gerçek anlamda düşünme eylemi olduğunu ortaya koymuştur. Bunlardan yola çıkarak Vygotsky, kendiliğinden öğrenilen ile kendiliğinden öğrenilmeyen kavramların birbiriyle ilişkili olduklarını belirtmiştir. Kendiliğinden öğrenilen kavramları gündelik, kendiliğinden öğrenilmeyen kavramları bilimsel kavramlar olarak adlandırmış ve zihinsel işleyişte tek bir sürecin parçası olduğunu açıklamıştır. Çocuğun bilimsel kavramların oluşumunda okulun öğretim ve öğrenmede önemli rol oynadığını ifade etmektedir. Öğretim süreci içinde bir yetişkinle (öğretmen) iş birliği içerisinde olmasının bilimsel kavramları daha kısa sürede öğrenmesini sağladığını açıklamıştır.

2.1.7. Coğrafi kavramların ve mekanların 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alma durumu. Burdur ili Merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında, ortaokul 6. Sınıflarda, Sevgi Yayınları tarafından hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Ders Kitabı kullanılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı Kapağı (MEB, 2017, Sevgi Yayınları)

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı'nda yer alan "Yeryüzünde Yaşam" Ünitesi ders kitabında içerisinde ikinci ünite olarak yer almaktadır. Bu ünite de coğrafi konular içerisinde harita, konum, doğal güzellikler, ülkemizde iklim alanlarında bilgiler verilirken coğrafi kavramlara ve mekanlara geniş bir şekilde yer verilmiştir. Genel olarak coğrafi bilgilerin temeli de kavramlar ve mekanlar ilgili bu konular içerisinde anlatılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Yeryüzünde Yaşam Ünitesi Kapağı (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 29)

Ünite içerisinde 6 ana başlık mevcuttur. Bunlarda 4 tanesi coğrafya konusu iken, son 2 konu tarih konusudur (Şekil 2).

Coğrafya konularının başlıkları şu şekildedir:

- Dünya'nın Neresindeyiz?
- Kutuplardan Ekvatora Değişen Yaşam
- Eşsiz Ülkem Türkiye
- Türkiye'de İklimler

Kavram ve mekanlarla ilgili olan ve tarih konuları içerisinde yer alan başlıklar:

- Tarih Çağları ve Anadolu'da İlk Yerleşmeler
- İlk Çağda Anadolu ve Çevresi'dir.

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı'nda yer alan "Yeryüzünde Yaşam" ünitesine genel bir açıdan baktığımızda ünite içerisinde yer alan coğrafya konularını sayesinde öğrencilerde genel coğrafya bilgisinin temelini oluşturulmaya çalışıldığını görmekteyiz.

"Yeryüzünde Yaşam" ünitesi içerisinde, coğrafya bilgisinin temel konularından olan harita bilgisi, kıtalar, matematik konum ve özel konum hakkında bilgilerin yer aldığı bu konular bireylerde görsel ve zihinsel olarak coğrafi bilgilerin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında Dünya üzerindeki farklı iklim tipleri ve insanların farklı yaşantıları, sosyal ve ekonomik durumlara iklimin etkisi üzerinde durulmuştur.

Ülkemizin iklim yapısı da bu konular içerisinde yer almış ve iki konu başlığı içerisinde anlatılmıştır. Haritaların ve görsellerin desteklediği bu anlatımlar içerisinde alt başlıklar içerisinde tespit ettiğimiz kavramlar ve mekanlar önemli bir şekilde yer almaktadır.

2.1.7.1. Dünya'nın Neresindeyiz? konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, Yeryüzünde Yaşam Ünitesi'nin ilk konusu olan Dünya'nın Neresindeyiz? Konusu ders kitabının 30. Sayfasında başlamaktadır. Konu coğrafyanın ana temellerinden olan "konum" kavramını öğrencilere kavratılmak amacıyla yakın çevreden elde edilebilecek öğelerin yer aldığı nispeten basit görseller ile başlamaktadır. Bu görsellerin devamında

ise, modern tekniklerle çizilmiş bulunan dünya küreleri yer almaktadır. Bu sayfadaki konu içerisinde coğrafi konumu ve coğrafi konumla ilgili belirleyici olan unsurlar anlatılmıştır (Şekil 3).

Sayfanın tamamı içerisinde yer alan coğrafi kavramlar şu şekildedir: dünya, harita, ülke, paralel, meridyen, doğu, batı, Ekvator, kutup, kuzey yarım küre, güney yarım küre, kuzey kutup noktası, güney kutup noktası, kuzey, güney, başlangıç meridyenidir. Sayfa içerisinde yer alan coğrafi mekanlar ise: Ekvator, Londra, Greenwich Rasathanesi'dir (Şekil 3).

DÜNYA'NIN NERESİNDEYİZ?

Hazırlık çalışmaları

1. Haritalardan hangi amaçla yararlanır? Söyleyiniz.
2. Dünya üzerindeki herhangi bir ülkenin bulunduğu yerin konumunu nasıl tarif edebilirsiniz? Açıklayınız.

Fotoğraf 2.1: Farklı biçimlerde dilimlenmiş portakallar

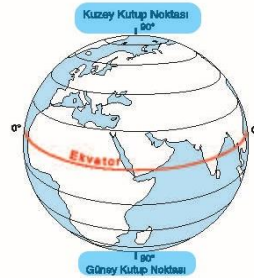
Fotoğraf 2.1'i inceleyiniz. Farklı biçimde dilimlenmiş portakallar size Dünya ile ilgili neleri çağırıyor? Söyleyiniz.

Şekil 2.1 ile 2.2 üzerindeki çizgiler gerçekte var mıdır? Bu çizgiler ile dilimlenmiş portakallar nasıl ilişkilendirebilirsiniz? Sizce bu çizgilerden hangi amaçlarla yararlanılmaktadır? Belirtiniz.

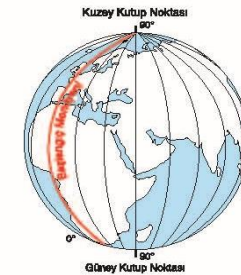
Dünya'mız üzerinde bir yerin coğrafi konumunu belirtmek için gerçekte var olmayan çizgilerden yararlanır. Bu çizgilerle paraleller ve meridyenler adı verilir. Paraleller, doğu-batı doğrultusunda uzanır. Başlangıçları 0° ile Ekvator'dur. Ekvator çizgisi, en büyük paraleldir. Her iki kutup noktasından eşit uzaklıktaki noktaları birleştirdiği varsayılan Ekvator, Dünya'mızı kuzey yarım küre ve güney yarım küre olmak üzere iki eşit parçaya böler. Doksan tane kuzey yarım kürede, doksan tane güney yarım kürede olmak üzere toplam yüz seksen tane paralel daireleri vardır. Birer derece aralıklarla çizilen paralel dairelerinin aralarındaki uzaklık yüz on bir kilometredir ve her yerde aynıdır.

Ekvator'dan kutup noktalarına gidildikçe paralellerin çevre uzunlukları azalır. Kuzey ve güney yarım kürede 90° paralelleri nokta hâline gelir ve kuzey kutup noktası ile güney kutup noktasını oluştururlar.

Kuzey-güney yönlü uzanan ve kutup noktalarında birleşen yarım çemberlere meridyen denir. Londra'daki Greenwich (Griniç) Rasathanesi'nden geçen meridyen başlangıç meridyeni (0°) olarak kabul edilir. Ekvatoru ve diğer paralelleri dik kesen meridyenlerin boyları eşittir. Toplamları doğuda ve batıda olmak üzere 360 tane. İki meridyen yayı arasındaki uzaklık yalnız ekvator üzerinde yüz on bir kilometredir. Bu uzaklık kutuplara doğru gidildikçe azalır. İki meridyen yayı arasındaki zaman farkı 4 dakikadır.

Şekil 2.1: Paraleller

Şekil 2.2: Meridyenler

“Dünya’nın Neresindeyiz?” konusu Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı’nın 31. Sayfasında kıtaları ve okyanusları gösteren bir dünya haritası ile devam etmektedir. Coğrafi konum anlatımı, genelden özele doğru gitmektedir. Bu kapsamda bir önceki sayfa da meridyen, paralel, Ekvator, kutuplar, başlangıç meridyeninden bahsedildikten sonra bu sayfa da konu ülkemize doğru yönlendirilmiştir. Burada dünya haritası oldukça sade bir şekilde verilmiş ve öğrencilerin kıtalar ile okyanusları kavramaları ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca bu bölümde coğrafi konum kavramı, matematik konum ve özel konum şeklinde ikiye ayrılmıştır. Öğrencilerin bir önceki sayfa da öğrenmiş oldukları paralel ve meridyenler vasıtasıyla kıtaların yerlerini bulmaları, devamında da ülkemizin matematik konumuna ulaşmaları sağlanmıştır. Matematik konumdan sonra ise özel konum hakkında bilgiler verilmiştir. Yine ülkemizin özel konumu ile ilgili açıklamalara gidilmiş ve özel konumun önemi üzerinde durulmuştur (Şekil 4).

Bu sayfa içerisinde konunun anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar şu şekildedir: harita, dünya, kıta, okyanus, kuzey, güney, doğu, batı, paralel, meridyen, yeryüzü, matematik konum, özel konum, ülke, deniz, ulaşım, ticaret, geçit, boğaz, dağ, maden, sanayi, ticaret yolu, petroldür (Şekil 4).

Sayfa içerisinde konunun anlatımında kullanılan coğrafi mekanlar ise şu şekildedir: Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrupa, Asya, Afrika, Okyanusya, Antarktika, Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu, Karadeniz, Akdeniz, Ege Denizi, Türkiye, Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı, Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar’dır (Şekil 4).

Sayfa da konu, farklı ölçeklerle çizilmiş 2 harita ve bu haritaların birbirleriyle olan farkları dile getirilerek konu bitirilmiştir (Şekil 5).

Bu sayfa da konunun anlatımında kullanılan kavramlar şunlardır: harita, yer, iklim, yerleşim, turizm, yer şekilleri, ulaşım, kuş bakışı, koordinat, ölçek, kesir ölçek, çizgi ölçek, büyük ölçekli harita, küçük ölçekli haritadır (Şekil 5).

Konunun anlatımında faydalanan mekân adları ise şu şekildedir: Dünya, Akdeniz, Karadeniz, Ege Denizi, Marmara Denizi'dir (Harita üzerinde. Şekil 5).

► Haritaların Dili

☞ Bir yerin gösterimiyle ilgili her çizim harita değildir. Neden? Bir çizimin harita sayılabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerekir? Açıklayınız.

Günlük yaşantımızda ve sosyal bilgilerle ilgili konuların ele alınmasında haritalardan sıkça faydalanılır. Haritalar; iklim, yerleşim yerleri, turizm alanlarının dağılışı, yer şekilleri, ulaşım gibi çeşitli konularda hazırlanmaktadır.

Bir çizimin harita sayılabilmesi için; ölçeğinin olması, kuş bakışı görünüme göre çizilmesi gerekir. Ayrıca haritalarda başlık, işaret ve sembollerin açıklamaları, yön oku ve koordinat gibi unsurlarda yer alır.

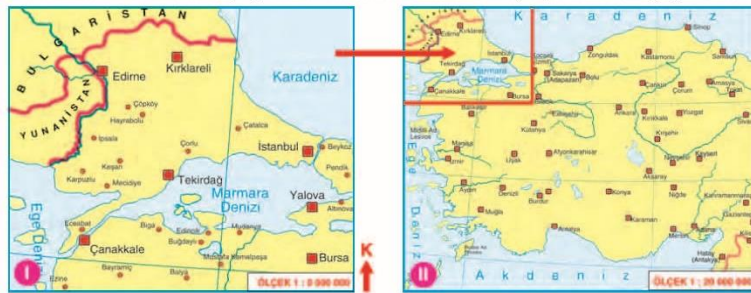
Dünya'nın tamamının veya bir bölümünün görüldüğü şekliyle kâğıt üzerine aktarılması imkânsızdır. Bu nedenle harita çizilirken ölçeklerden yararlanır. Ölçek, haritadaki küçültme oranıdır. Yani bir haritanın çiziminde, çizimi yapılan gerçek alanın kaç kez küçültüldüğünü gösteren orandır. Ölçek, kesir ve çizgi ölçek olarak ikiye ayrılır.

Kesir ölçek $\frac{1}{400\,000}$, $\frac{1}{1\,700\,000}$, $\frac{1}{500\,000}$ gibi farklı şekillerde ifade edilebilir. Ölçeklerin paylarındaki rakamlar daima "1"dir. Paydadaki rakam, ölçeğin kullanıldığı yerin kaç defa küçültülmüş olduğunu gösterir. Örneğin $\frac{1}{500\,000}$ ölçeğini inceleyelim. Bu ölçek, haritadaki 1 cm'nin gerçek uzunluğunun 500 000 cm olduğunu gösteriyor demektir.

Çizgi ölçek ise şu şekillerde gösterilebilir:

Çizgi ölçekte her bir aralık 1 cm'dir. Bu aralıklar birbirine eşittir. Yukarıdaki örnekleri inceleyecek olursak her 1 cm, 10 km'yi gösterir. Yani haritadaki 1 cm, gerçekte 10 km'yi göstermektedir.

Harita 2.2 (I ve II): Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalar

Harita 2.2'yi ve ölçeklerini inceleyiniz.

Harita 2.2'deki I numarada büyük ölçekli bir harita yer almaktadır. Bu haritada gösterilen gerçek alan küçüktür. Ancak ayrıntı fazladır.

Harita 2.2'deki II numarada küçük ölçekli bir haritaya yer verilmiştir. Bu haritada gösterilen gerçek alan daha büyüktür. Bu nedenle gerçek alandaki bazı ayrıntılar gösterilmemiştir.

☞ Ölçekler değiştiğinde I ve II numaralı haritalarda hangi değişiklikler olmuştur? Hangi haritadaki ayrıntılar daha kolay incelenebilir? Hangi haritadan daha ayrıntılı bilgiler öğrenebiliriz? Söyleyiniz.

2.1.7.2. Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, Yeryüzünde Yaşam Ünitesi'nin ikinci konusu "Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam" konusudur. Bu konu ders kitabınının 33. sayfasından başlamaktadır. Konu coğrafya alanındaki iklim bilgisini içermektedir. Bu konu iklimin tanımlanabilmesi ve öğrenilebilmesi için, dünyanın farklı yerlerinden görseller ile başlamaktadır. Sayfa sonunda da dünyadaki iklimlerin dağılışını gösteren bir harita bulunmaktadır (Şekil 6).

Bu sayfa da konunun anlatımında kullanılan kavramlar şunlardır: kutup, Ekvator, iklim, dünya, yaşam alanı, ekvatorial iklim, çöl iklimi, muson iklimi, Akdeniz iklimi, liman okyanus iklimi, step iklimi, karasal iklim, tundra iklimi, kışları sert karasal iklim, kutup iklimi, yüksek dağlık alan iklimidir (Şekil 6).

Konunun anlatımında faydalanılan mekân adları ise şu şekildedir: Kutuplar, Ekvator, Akdeniz'dir (Şekil 6).

KUTUPLARDAN EKVATOR'A DEĞİŞEN YAŞAM

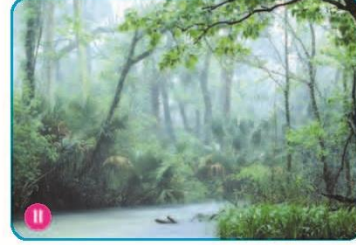

Hazırlık çalışması

Yaşadığınız yerde görülen iklimin özellikleri günlük yaşamınızda neleri etkiler? Söyleyiniz.

Aşağıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Fotoğraflar aynı iklim özelliklerine sahip yerlere ait olabilir mi? Neden? Tartışınız.

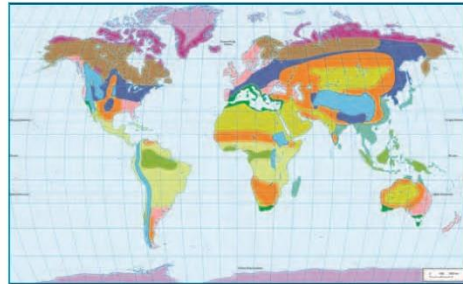
Fotoğraf 2.2 (I, II, III, IV): Dünya'nın farklı yerlerine ait görüntüler

Fotoğraf 2.2'de verilen bu yerlerin Dünya'mızın hangi alanlarına ait olabileceğini düşününüz. Bu yerlerin iklim özelliklerini tahmin ediniz. Tahmininizi neye göre yaptığınızı açıklayınız.

Dünya'mız, coğrafi özellikleri ile farklı yaşam alanlarına sahiptir.

Bu yaşam alanlarının oluşmasında sizce iklim özelliklerinin rolü nedir? Açıklayınız.

Aşağıdaki dünya iklim dağılışı haritasını inceleyiniz.

Harita 2.3: Dünya iklim dağılışı haritası

Ekvatorial iklim
Çöl iklimi
Muson iklimi
Akdeniz iklimi
Liman okyanus iklimi
Step iklimi
Karasal iklim
Tundra iklimi
Kışları sert karasal iklimi
Kutup iklimi
Yüksek dağlık alan iklim

ÖÇK

s. 31, 6. Etkinlik

Şekil 6. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 33)

“Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusunun diğer sayfası olan 34. sayfa da “İklim” alt başlığı bulunmaktadır. Bu alt başlık altında Kutup İklimi, Çöl İklimi ve Ekvatorial İklim konuları bulunmaktadır. 34. sayfa da Kutup İkliminin anlatıldığı “Eskimolar” bölümü bulunmaktadır. Eskimo ifadesinin tanımının yapılarak başlandığı sayfa da kutup bölgelerinde yaşayan bu insanların yaşam şartlarından görseller

verilmiştir. Bu görsellerin devamında kutup ikliminde yaşamının nasıl olduğu ile ilgili bilgiler verilerek, yaşantılardan hareketle, kutup ikliminin şartları verilmiştir (Şekil 7).

Kutup ikliminin anlatıldığı bu bölümde kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır; iklim, dünya, Eskimo, kuzey, doğu, doğal ortam, igloo, kış, yaz, ulaşım, deniz, toprak, bölge, avcılık, balıkçılık, kutup, soğuk, kar, buz, sıcaklıktır (Şekil 7).

Konunun 34. sayfadaki anlatımında kullanılan mekân adları ise şu şekildedir; Dünya, Kanada, Alaska, Grönland, Sibiry, Kutup Bölgeleri'dir (Şekil 7).

► İklim

Dünya üzerinde insanlar birbirinden farklı özelliklere sahip yerlerde yaşarlar. Gelin, şimdi bu insanların yaşamlarını ve yaşadıkları yerlerin özelliklerini inceleyelim.

Eskimolar

Kanada'nın kuzeyi, Alaska, Grönland ve Sibiry'nin doğusunda yaşayan yerli halka Eskimo denir.

☞ "Eskimo" kelimesi size neler çağırıyor? Söyleyiniz.

☞ Aşağıda verilen doğal ortamlardaki insanların yaşantılarını gösteren fotoğrafları ve ilgili açıklamaları inceleyerek o ortamın iklimi hakkında hangi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

Fotoğraf 2.3: Eskimoların igloo adını verdikleri evleri

Fotoğraf 2.4: Eskimo köpekleri

Fotoğraf 2.5: Bir Eskimo, buzun üzerinden balık tutmaya çalışırken

Bizler kışın buzdan ve balina kemiğinden yapılmış igloo denilen kubbeli evlerde, yazın ise çadırlarda yaşarız (Fotoğraf 2.3).

Bizler kara ulaşımımızı köpeklerin çektiği kızaklarla (Fotoğraf 2.5), deniz ulaşımını ise bayanların kullandığı ve "umiak" adı verdiğimiz botlarla sağlarız.

Yaşadığımız bölgelerde, yılın büyük kısmında toprak donmuş hâldedir. Bundan dolayı topraklarımız tarıma elverişli değildir. Genellikle avcılık ve balıkçılıkta (özellikle balina avcılığı) geçiniriz (Fotoğraf 2.4). Temel yiyeceklerimiz balık ve Ren geyiğidir. Genellikle Ren geyiği derisinden yapılmış kürklü ve kalın kıyafetler giyiniriz.

İncelediğiniz Fotoğraf 2.3, 2.4, 2.5'e ve ilgili açıklamalara göre Eskimoların yaşadığı kutup bölgelerinin çok soğuk olduğunu, kar ve buzlarla kaplı olduğunu söyleyebiliriz. Genellikle yılın sekiz dokuz ayı dondurucu soğuklar vardır. Yıllık ortalama sıcaklık her zaman 0 °C'un altındadır. İnsanlar yaşantılarını bu iklim koşullarına uydurmuştur.

“Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusu içerisinde Çöl İkliminin anlatıldığı 35. sayfa “Sıcak Kumlar” başlığı ile başlamaktadır. Çöl İkliminin şartları bu bölgelerde yaşayan insanların kendi ağızlarından anlatılıyor şeklinde sunulmuştur. Konu Çöl İkliminin etkili olduğu alanlara ait görseller ile desteklenmiştir. Bu görseller de özellikle çölde ulaşım ile ilgili veriler yer almaktadır. Bunun yanında metin içerisinde sıcaklığın yüksek değerlerine ve gece gündüz sıcaklık farkına da dikkat çekilmiştir. Verilen bütün bilgiler ile çölde yaşamının zorluklarına değinilmiştir (Şekil 8).

Çöl ikliminin anlatıldığı bu kısım da kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır: sıcak, kıta, ülke, göçebe, çöl, sıcak, deve, çöl iklimi, hava sıcaklığı, gece, gündüz, toprak, tarım, su, kurakçıl ot, çalı, kaktüs, kıyı, vaha, bitki, hayvancılık, ulaşım, taşımacılıktır (Şekil 8).

Çöl ikliminin anlatıldığı bu sayfada kullanılan coğrafi mekanlar ise şu şekildedir: Nijer, Sahra, Afrika’dır (Şekil 8).

Sıcak Kumlar

Nijer: Sahra'yı Geçmeye Hazır
Benim adım Rissa, 12 yaşındayım. **Afrika** kıtasında bulunan Nijer adlı ülkede yaşıyorum. Ben, Tuareg kavmindenim. Bizler, **göçebe** olarak yaşıyoruz. Sahra'yı geçerken **çölün** sonsuzluğu ve aşırı sıcak hava, yaşamımızı çok zorlaştırıyor. Babam, ilerde tam anlamıyla bir çöl tilkisi gibi olmamı istiyor. Buna göre yeşitliyor beni. Devenin nasıl güdüleceğini, çölde nasıl yemek yapılacağını ve geceleyin nasıl ateş yakılacağını öğretiyor bana. Çünkü geceleri çöldeki sıcaklık 0 °C'ye kadar düşebiliyor.

Dergi haberi 2

Dergi haberi 2'deki açıklamaları okuyunuz, Rissa'nın uzun kolları ve bol olan elbisesini inceleyiniz. Rissa'nın anlattıklarına ve giysilerine göre **çöl iklimi** hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

Biz de Rissa gibi kızgın kumların ve kavurucu **sıcaklığın** olduğu bir çölde yaşıyoruz. Gece üşüyoruz. Çünkü **hava sıcaklığı** - 4 °C'a kadar düşüyor. Gündüz ise sıcaktan kavruluyoruz. Çünkü sıcaklık 50 °C'a kadar çıkıyor. Bu aşırı sıcaklıktan dolayı topraklarımız **tarıma** elverişli değil. Bizim yaşadığımız yerde **su** sıkıntısı da olduğu için burada **kurakçıl otlara, çalılara ve kaktüslere** rastlanır. Şimdi kıyısında bulunduğumuz yer ise vahadır. **Vahalar** çöllerin içerisinde yer alan su ve **bitki** bulunan küçük alanlardır.

Göçebe olarak çadırlarda yaşayan bizler çölde daha çok **hayvancılıkla** uğraşarak geçimimizi sağlıyoruz. En çok beslediğimiz **hayvan** deve dir. Develeri **ulaşımında ve taşımacılıkta** kullanıyoruz.

Yukarıdaki kişilerin açıklamalarından yararlanarak çöllerdeki iklim özellikleri hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

Şekil 8. “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 35)

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı'nın 36. sayfasında “Kutuplardan Ekvator’a Değişen Yaşam” konusu içerisinde yer alan “Ekvator’a Yolculuk” kısmında Ekvatorial İklim anlatılmaktadır. Konu Ekvatorial İklimin etkili olduğu alanlardan çekilmiş fotoğraflar ile desteklenmiştir. Ayrıca sürekli yağış olmasının doğal ve ekonomik yaşama etkileri anlatılmıştır. Önceki sayfalarda anlatılan alanlara göre tarım açısından daha zengin olan bu bölgede, üretilen ürünler hakkında da bilgiler verilmiştir. Aynı

sayfa içerisinde “Yağmur Çok Yağıyor” bölümünde de Muson İklimi hakkında bilgiler verilmiştir. Dünya üzerinde Muson İkliminin etkili olduğu alanlar belirtilmiştir. Ayrıca iklimin getirdiği yaşam şartları ve ekonomik faaliyetler de verilmiş olan görseller ile desteklenerek anlatılmıştır (Şekil 9).

36. sayfadaki bu bölümün anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır; orman, bölge, sıcaklık, mevsim, yağmur, ağaç, yağmur ormanı, dünya, bitki, hayvan, kahve, muz, kakao, yaz, iklim, kıta, ülke, yağış, güneydoğu, muson, rüzgâr, kış, kurak, pirinç, tarım, su, tarla, güney, doğudur (Şekil 9).

Bu bölümün anlatımında kullanılan coğrafi mekân adları ise şu şekildedir; Ekvator, Brezilya, Amazon, Asya, Hindistan, Muson Asyası'dır (Şekil 9).

Ekvator'a Yolculuk

☞ "Balta girmemiş ormanlar" ifadesinden ne anlıyorsunuz? Söyleyiniz.

Burası **Brezilya'daki Amazon bölgesi**. Bizim yaşadığımız bu bölgede **sıcaklık** yıl boyunca 20 °C'dan aşağıya düşmez. Her **mevsim** yağmurludur. Burada boyu 50-60 metre uzunluktaki **ağaç**lardan oluşan **yağmur ormanları** bulunur. Bu **ormanlar**da dünyanın en ilginç bitkileri ve hayvanları yaşar. Burada o kadar çok çeşitte **bitki ve hayvan** vardır ki insana şaşkınlık verir.

Gördüğümüz gibi bizim buradaki evlerimizin yapımında malzemenin çokluğundan dolayı **ağaç** kullanılır. Tabii yediğimiz tüm besinleri de bu ormanlardan sağlarız. Bizim buralarda **kahve, muz, kakao** gibi ürünler yetiştirilir. Ayrıca sürekli **yaz mevsimi** yaşadığımız için ince elbiseler giymeyi tercih ederiz.

☞ Ekvatorial iklimin yaşandığı **ülke**lerdeki insanlar bizim kullandığımız hangi kıyafetlere ihtiyaç duymazlar? Söyleyiniz.

☞ Yapılan açıklamalardan da yararlanarak Amazon bölgesindeki iklim özellikleri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

Yağmur Çok Yağıyor!

☞ Bir ülkenin bol **yağış** almasının yararları ve zararları neler olabilir? Açıklayınız

Burası **Asya kıtasının güneydoğusunda** yer alan **Hindistan**. Bizim ülkemiz mayıs ayından ekim ayına kadar yani **yaz aylarında muson rüzgârları**ndan dolayı çok fazla yağış alır. Ancak **kışları kurak** geçer. Bu fazla yağış, **pirinç tarımı** yapmamızı kolaylaştırır. Çünkü pirinç, su dolu tarlalarda yetişen bir **bitki**dir. Gördüğümüz gibi pirinç tarlalarında çalışan biz işçiler **muson yağmurları**ndan korunmak için başımızı hasırdan yapmış şapkalarla kapatırız. Ayrıca bizim buralarda dünyada eşine az rastlanan **teak (tik) ağacı** yetiştirilir. Bu ağaç sayesinde de kendimize çok güzel **mobilyalar** yaparız. Bizim açımızdan buradaki en büyük olumsuzluklardan biri aşırı yağın yağmurlar sonrasında her yerin sular altında kalmasıdır.

☞ Hindistan örneğinden yararlanarak **Muson Asyası'nın (Güney, Güneydoğu ve Doğu Asya)** iklimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

ÖÇK

s. 32, 7. Etkinlik, s. 33, 8. Etkinlik

Şekil 9. "Kutuplardan Ekvator'a Değişen Yaşam" (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 36)

2.1.7.3. Eşsiz Ülkem, Türkiye konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, "Yeryüzünde Yaşam" ünitesi içerisindeki 3. konu "Eşsiz Ülkem, Türkiye" konusudur. Ders kitabının 37. sayfasında başlayan konu Türkiye'ye ait olan, yıllık sıcaklık, yağış ve fiziki harita ile başlamaktadır. 3 haritanın öğrenciler tarafından birbiriyle karşılaştırılması istenerek,

fiziki yapının, yağış ve iklim özelliklerine etkisiyle ilgili çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır (Şekil 10).

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, 37 sayfada konu anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır; ülke, iklim, sıcaklık, yağış, harita, fizikidir. 37. sayfada konunun içerisinde yer alan coğrafi mekân adları ise şu şekildedir; Türkiye, Karadeniz, Akdeniz, Ege Denizi, Marmara Denizi'dir (Harita üzerinde. Şekil 10).

EŞSİZ ÜLKEM, TÜRKİYE

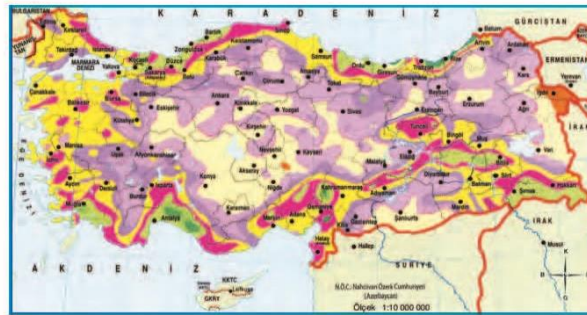
Hazırlık çalışması

Yaşadığınız yerde görülen iklimin özellikleri nelerdir? Gözlemlerinizi kullanarak anlatınız.

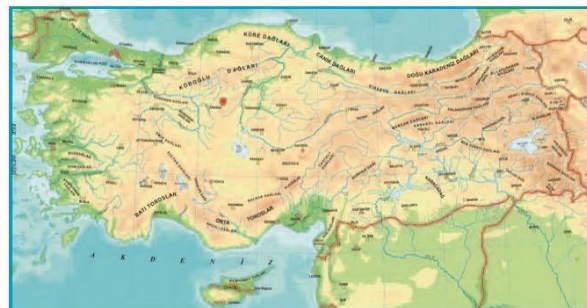
Aşağıda verilen Türkiye yıllık sıcaklık (Harita 2.4) ve yağış dağılışı haritalarını (Harita 2.5) sırasıyla Türkiye fiziki haritası (Harita 2.6) ile karşılaştırınız. Karşılaştırmanız sonucunda ulaştığınız çıkarımlar nelerdir? Söyleyiniz.

Harita 2.4: Türkiye yıllık ortalama sıcaklık dağılışı haritası

Harita 2.5: Türkiye yıllık ortalama yağış dağılışı haritası

Harita 2.6: Türkiye fiziki haritası

Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisindeki 3. konu “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusu 38. sayfada bir şema ile başlamaktadır. “Türkiye’de Görülen İklim Tipleri ve Özellikleri” başlıklı şemada ülkemizde görülen, Akdeniz İklimi, Karadeniz İklimi ve Karasal İklim hakkında yaz ve kış aylarının özellikleri ile bitki örtüleri hakkında bilgiler verilmiştir. Şemanın altına yerleştirilmiş olan 4 adet görsel ile de öğrencilerin iklimleri ve iklimlerin birbirlerinden farklarını daha iyi kavramaları sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil 11).

“Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunun 38. sayfasında konunun anlatımı için kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır: iklim, Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi, karasal iklim, sıcak, kurak, ılık, yağış, bitki örtüsü, mevsim, ağaç, çalı, maki, serin, orman, soğuk, kar, ilkbahar, bozkır, kutuptur (Şekil 11).

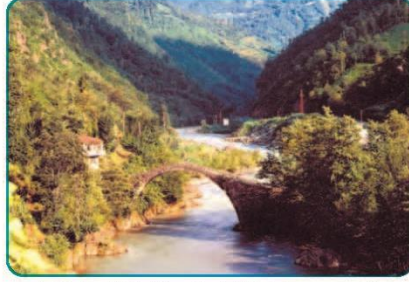
“Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunun anlatımında kullanılan coğrafi mekân adları ise şu şekildedir: Türkiye, Akdeniz, Karadeniz, Çamlıhemşin, Rize, Kemer, Antalya, Haymana, Ankara, Erzurum, Kutup’tur (Şekil 11).

Şema 2.1'i inceleyiniz.

Şema 2.1: Türkiye'de görülen iklim tipleri ve özellikleri

Fotoğraf 2.6, 2.7, 2.8 ve 2.9'u inceleyiniz.

Fotoğraf 2.6: Karadeniz ikliminin yaşandığı Çamlıhemşin (Rize)

Fotoğraf 2.7: Akdeniz ikliminin yaşandığı Kemer (Antalya)

Fotoğraf 2.8: Karasal iklimin yaşandığı Haymana (Ankara)

Fotoğraf 2.9: Karasal iklimde görülen kar yağışı (Erzurum)

Yer yer geniş bozkırların yer aldığı ülkemizin her bir yanında farklı iklimler görülmektedir. Ülkemiz, farklı üç iklimin bir arada yaşandığı eşsiz bir ülkedir. Sayfadaki fotoğraflarda da gösterilen bu eşsiz güzelliği her zaman korumalı ve ona zarar vermemeye özen göstermeliyiz.

Ülkemizde iklimin bu kadar farklılık göstermesinin sağladığı avantajlar ve dezavantajlar sizce neler olabilir? Düşüncelerinizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araştırma: Türkiye, kutuplara yakın bir yerde olsaydı hangi iklim özelliklerinde, hangi değişiklikler yaşanırdı? Araştırınız.

Öç
s. 34, 9. Etkinlik

Şekil 11. “Eşsiz Ülkem, Türkiye” (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 38)

2.1.7.4. Türkiye’de İklimler konusu içerisinde kavramların ve mekanların yer alma durumu. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, “Yeryüzünde Yaşam” Ünitesi içerisinde 4. konu olarak yer alan “Türkiye’de İklimler konusu, kitabın 39. sayfasından başlamaktadır. Bir önceki konu olan “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusu ile birbirlerini tamamlayıcıdır. “Eşsiz Ülkem, Türkiye” konusunda ülkemizde görülen Akdeniz İklimi, Karadeniz İklimi ve Karasal İklim hakkında kısa bilgiler verilmiştir. 39.

sayfada başlayan “Türkiye’de İklimler” konusunda ise, ülkemizde farklı iklimler görülmesinin nedenleri üzerinde durulmuştur. 39. sayfada konu, ülkemizin batısı ile doğusu arasındaki hava şartlarının farklı olmasının nedenlerini düşündüren bir bölüm ile başlamaktadır. Bunun yanında ülkemizde farklı iklimler yaşanmasının nedenleri arasında enlem faktörünün de etkili olduğu dile getirilmiştir. Konunun daha sade anlaşılmasını sağlayan “Türkiye İkliminin Çeşitlilik Göstermesinde Etkili Olan Faktörler” isimli bir şema verilmiştir. Bunun devamında da sayfa sonunda ülkemizdeki iklimlerin etkili olduğu alanları gösteren bir iklim haritası verilmiştir (Şekil 12).

39. sayfadan başlayan “Türkiye’de İklimler” konusunun anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır: iklim, doğu, hava, yağmur, sıcaklık, kar, hava olayı, ülke, Ekvator, güney, kuzey, özel konum, kara, deniz, rüzgâr, yer şekilleri, yükselti, dağlar, matematik konum, bakı, bölge, Karasal İklim, Akdeniz İklimi, Karadeniz İklimi, il sınırı, ülke sınırı, sulardır. Yine bu sayfadaki konunun anlatımında kullanılan coğrafi mekân adları ise şu şekildedir: Türkiye, İzmir, Ekvator, Akdeniz, Karadeniz’dir (Şekil 12).

TÜRKİYE'DE İKLİMLER

Hazırlık çalışması

Ocak ayında İzmir'den yola çıkarak doğuya doğru yolculuk ettiğinizi hayal ediniz. Yolculuğa başladığınızda hava açık veya yağmurludur. Sıcaklık 0 °C'un üzerindedir. Doğu illerimize doğru gittikçe hava sıcaklığı azalır. 0 °C'un altına düşer. Yağmurun yerini kar alır. Hava olaylarında yaşanan bu değişimin nedenleri sizce neler olabilir? Söyleyiniz.

Ülkemizde farklı iklimler yaşanmasının sebeplerini neler olabilir?

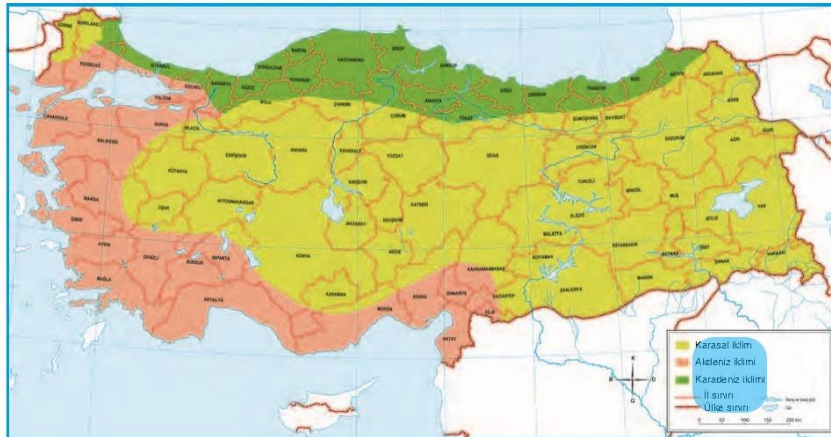
Şema 2.2'de gösterildiği gibi ülkemizin ikliminin çeşitlilik göstermesinde birçok faktör etkilidir. Bu faktörlerden biri Ekvator'a uzaklıktır. Ülkemizin Ekvator'a göre konumundan dolayı güneyinden kuzeyine gidildikçe sıcaklık azalır. Çünkü Ekvator'dan uzaklaşmış olur.

Ülkemiz, Ekvator çevresinde olsaydı ikliminde ne tür değişiklikler olurdu? Söyleyiniz.

Şema 2.2: Türkiye ikliminin çeşitlilik göstermesinde etkili olan faktörler

Harita 2.7'yi inceleyiniz. Ülkemizin hangi bölgelerinde hangi iklimlerin yaşandığını belirtiniz.

Harita 2.7: Türkiye iklim haritası

Türkiye'nin iklimini sadece matematik konumu belirlemez. Karaların ve suların ısınma özelliklerindeki farklılıklar da iklim özellikleri üzerinde etkilidir. Çünkü karalar erken ısınır, erken soğur. Denizler ise geç ısınır, geç soğur.

Şekil 12. “Türkiye’de İklimler” (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 39)

“Türkiye’de İklimler” konusunun 40. sayfadaki bölümünde, bir önceki sayfada anlatılan kısımlardan hareketle, ülkemizde farklı iklimler görülmesinin nedenleri örneklerle ve görsellerle anlatılmaya devam edilmiştir. Sayfa boyunca iklimi ve hava olaylarını etkileyen etkenlerden olan rüzgâr üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda ülkemize özellikle kışın kuzeyden, Sibiryaya ve Balkanlar’dan gelen rüzgarların hava sıcaklığını düşürdüğü, yazın ise güneyden, Afrika ve Arabistan’dan gelen rüzgarların

sıcaklığı artırdığı anlatılmıştır. Verilen bu bilgiler sayfanın en altındaki rüzgâr yönleri ile ilgili hazırlanmış olan bir şema da gösterilmiştir. Bunun yanında 40. sayfa içerisinde iklimi etkileyen, yükselti, enlem, deniz etkisi ve rüzgâr ile ilgili görseller kullanılmıştır (Şekil 13).

“Türkiye’de İklimler” konusunun anlatılmaya devam ettiği 40. sayfada kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır: karalar, sular, ısınma, deniz, ülke, iklim, kıta, soğuma, kış, kuzey, soğuk hava kütlesi, yaz, bölge, dağ, kıyı, paralel, yağış, güneşlenme, turizm, yükselti, karasal iklim, yumuşak karasal iklim, sert karasal iklim, buğday, arpa, rüzgâr, kuraklık, matematik konumdur. 40. sayfada konunun anlatımında kullanılan coğrafi mekân adları ise şu şekildedir: Asya, Avrupa, Afrika, Sibirya, Balkanlar, Afrika, Arabistan, Kuzey Anadolu Dağları, Akdeniz Bölgesi’dir (Şekil 13).

☞ Karaların ve sulann ısınma farklılıklarının, üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizin iklimi üzerindeki etkileri sizce neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ülkemiz Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ortasında yer alan bir konuma sahiptir. Ülkemiz bu karaların ısınma ve soğumalarından etkilenir. Kışın kuzeydeki Sibirya'dan ve Balkanlardan gelen soğuk hava kütleleri, ülkemizde sıcaklığı düşürür. Yaz mevsiminde ise Afrika ve Arabistan'ın fazla ısınmasıyla yaz sıcaklıklar fazla olur.

☞ Fotoğraf 2.10, 2.11, 2.12, 2.13 ve 2.14'ü dikkate alarak farklı bölgelerimizde farklı iklimler görülmesinde hangi faktörlerin etkili olduğu söyleyiniz.

Fotoğraf 2.10: Kuzey Anadolu Dağları'nın kıyıya paralel uzanması kıyıdaki yağış miktarını artırır.

Fotoğraf 2.11: Güneşlenme süresinin uzun olduğu Akdeniz Bölgesi'nde yaz turizmi gelişmiştir.

Fotoğraf 2.12: Yükseltisi fazla olan bölgede ortalama sıcaklık miktarı azdır.

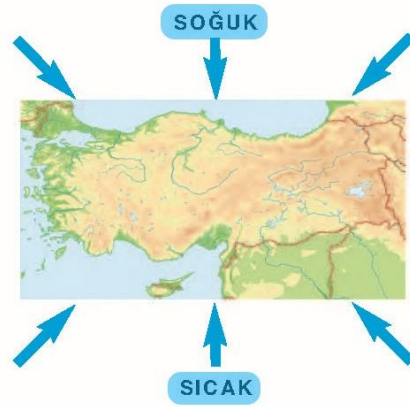

Fotoğraf 2.13: Etrafı yüksek dağlarla çevrili bölgelerde ve yüksek alanlarda karasal iklim hâkimdir. Karasal iklim, yumuşak karasal ve sert karasal iklim olarak ikiye ayrılır. Yumuşak karasal iklimde en çok buğday ve arpa gibi tahıllar yetiştirilir.

Fotoğraf 2.14: Ülkemizin sıcak rüzgârlara açık bölgelerinde kuraklık belirgindir.

Rüzgârlar geldikleri yerin sıcak ya da soğuk havasını, estikleri yere taşırlar. Yandaki şemadan da anlaşılacağı gibi ülkemizin sahip olduğu matematik konumundan dolayı kuzeyden esen rüzgârlar sıcaklığı düşürürken güneyden esen rüzgârlar ise sıcaklığı artırır.

Şekil 13. “Türkiye’de İklimler” (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 40)

“Yeryüzünde Yaşam” ünitesindeki “Türkiye’de İklimler” konusunun son sayfası olan 41. sayfa ülkemizde farklı iklimler gözükmesindeki etkenlerden olan yükselti ile ilgili bir şema ve bir fotoğraf ile başlamaktadır. Bu görsellerde yükseltiye bağlı olarak sıcaklığın düştüğünün gösterilmiştir. Ülkemizin de batıdan doğuya doğru yükseldiği için ikliminin de aynı şekilde değiştiği dile getirilmiştir. Sayfanın devamında farklı iklimlerin oluşmasındaki diğer bir etken olan bakı kavramından söz edilmiştir. Bakı

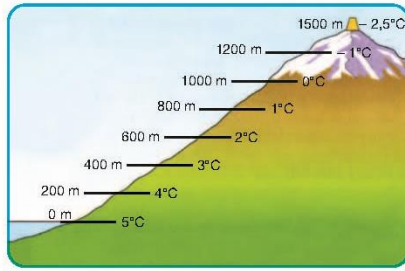
kavramı anlatılmış ve verilmiş olan iki fotoğraf ile desteklenmiştir. Ayrıca sayfanın son bölümünde de deniz etkisinin kıyılardan iç kesimlere ulaşmasından bahsedilmiştir. Bu bağlamda Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında bu etkinin çok az olduğu ancak Ege kıyılarında bu etkinin daha fazla olduğu anlatılmıştır (Şekil 14).

41. sayfada konunun anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar şunlardır: dağ, kar, yükseklik, sıcaklık, batı, doğu, iklim, dağ sırası, yamaç, bitki örtüsü, kuzey yarım küre, güney, güneş, bakı etkisi, orman, tarım, atlas, fiziki harita, kuzey, paralel, kıyı, iç kesimdir (Şekil 14).

41. sayfada “Türkiye’de İklimler” konusunun anlatımında kullanılan coğrafi mekanlar ise şu şekildedir: Toros Dağları, Türkiye, Ege Bölgesi’dir (Şekil 14).

Fotoğraf 2.15'te yer alan dağın yüksek yerleri karla kaplı iken eteklerinde sizce neden kar yoktur? Belirtiniz.

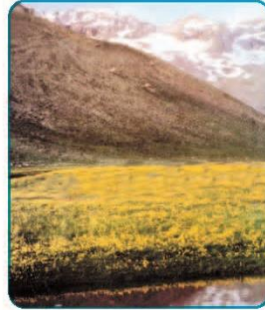
Şekil 2.3: Bir dağın yüksekliğine bağlı olarak değişen sıcaklık miktarı

Fotoğraf 2.15: Zirvesi karla kaplı bir dağ görünümü

Şekil 2.3'ü inceleyiniz. Şekilden yararlanarak hangi çıkarıma ulaşabilirsiniz? Söyleyiniz.

Tartışma: Ülkemizin batısından doğusuna doğru gidildikçe ortalama yükselti artmaktadır. Bu durumun batıdan doğuya doğru gidildikçe iklim özelliklerinin değişmesindeki etkilerini tartışınız.

Fotoğraf 2.16: Toros Dağlarının kuzey yamacı

Fotoğraf 2.16 ve 2.17'de aynı bölgede yer alan dağ sırasının farklı yamaçları gösterilmiştir.

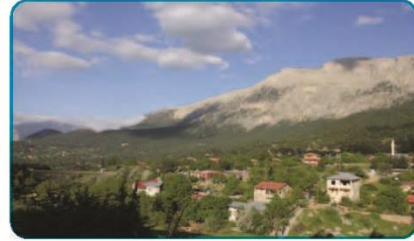
Her iki fotoğraf da aynı dağ sırasına ait olmasına rağmen bitki örtüsündeki farklılığın nedeni sizce ne olabilir? Söyleyiniz.

Ülkemiz kuzey yarımkürede yer aldığı için yamaçların ya da binaların güney tarafları güneş ışınlarını daha dik açıyla alır. Bu da sıcaklığın artmasına neden olur. Sıcaklık artışıdaki bu etkiye baki etkisi adı verilir. Bu nedenle güneye bakan yamaçlarda sıcaklık daha fazla olur, ormanlar daha yükseklere kadar çıkar. Tanm daha yükseklere kadar yapılır. Karlar daha çabuk erir.

Dağ yamaçlarında, yükselti arttıkça bitki örtüsü dışında hangi coğrafi özellikler farklılık gösterir? Belirtiniz.

Atlaslarınızdaki Türkiye fiziki haritasından yararlanarak ülkemizin kuzey ve güney kıyıları boyunca uzanan dağ sıralarını inceleyiniz. Bu dağ sıralarının iklim üzerinde nasıl bir etki yapabileceğini söyleyiniz.

Ülkemiz dağlarının kuzeyde ve güneyde kıyıya paralel uzanması kıyı ile iç kesimler arasında belirgin bir iklim farklılığına yol açar. Dağların kıyıya dik uzandığı Ege Bölgesi'nde Akdeniz iklimi iç kesimlere kadar ulaşabilmektedir.

Fotoğraf 2.17: Toros Dağlarının güney yamacından bir görünüm

Öçk
s. 34, 10. Etkinlik

Şekil 14. "Türkiye'de İklimler" (MEB, 2017, Sevgi Yayınları, s. 41)

2.1.8. Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminde kullanılan başlıca öğretim yöntemleri (örnekler). İzlenmesi gereken yol anlamına gelen "yöntem" Latince kökenli "methodos" kelimesine dayanmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde eğitim bilimlerinin konuları içerisinde yer alan yöntem, eğitim öğretim faaliyetlerinde okullarda öğrenim gören çocukların yaşlarına, eğitim

öğretim ortamlarına, derslerin içeriklerine ve öğretmenlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Güngördü, 2002).

Yöntem eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde, derslerin ve konuların amaçlarını, hedeflerini ve kazanımlarını gerçekleştirmek için kullanılan bir öğretim yoludur. Başarılı bir eğitim öğretim ortamı gerçekleştirmek için farklı birçok öğretim yöntem ve tekniği geliştirilmiştir. Öğretmenlerin derslerin ve konuların içeriklerine göre kazanımlara başarılı bir şekilde ulaşmak için eğitim öğretim ortamına, öğrencilere ve kendilerine en uygun olan öğretim yöntemini seçmeleri gerekmektedir (Erdem, 2007).

2.1.8.1. Gezi gözlem yöntemi. Eğitim öğretim etkinlikleri arasında, özellikle sosyal bilgiler ve coğrafya konularının öğretiminde, kazanımlara ulaşılmasında, okul ve sınıf ortamının dışında, yapılan ziyaret faaliyetleri gezi gözlem yöntemi olarak adlandırılabilir (Taşpınar, 2014). Gezi gözlem yöntemi, öğrenim gören bireylerin, olaylar ve varlıklar arasındaki ilişkileri kavramalarına destek olan, eğitim öğretim yöntemlerinden birisidir. Bu nedenle özellikle coğrafya konularının bireylerde yeterince kavranması için, imkanlar dahilinde gezi gözlem yönteminin kullanılması fayda sağlamaktadır. Öğretmenler ve okullar, eğitim öğretim yaşantılarını, özellikle öğrencilerin gözlem yaparak daha etkili öğrenebilecekleri konuları yalnızca sınıf ortamları içerisinde değil, öğrencilere yerinde öğrenme fırsatı verecek olan gezi gözlem yöntemini dikkate alarak düzenlemeleri gerekmektedir (Doğanay, 1993).

Gezi gözlem yöntemi, eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde, diğer derslerin yanında, özellikle coğrafya konularının öğretilmesinde, coğrafi kavram ve coğrafi mekân unsurlarının yerinde görülerek dersin, konuların kazanımlarına ulaşılmasında düzenlenen gezi faaliyetleri içerisinde kullanılmaktadır (Özay, 2003).

Gezi-gözlem yöntemi ile sınıf ve okul ortamlarının dışında bulunan, dağ, orman, göl, deniz, ova gibi özellikle coğrafi mekanlara öğrenciler götürülerek yerinde inceleme ve öğrenme faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Bunun yanında sınıfa getirilecek olan maden örnekleri ya da konu ile ilgili hazırlanmış olan model, tablo gibi örneklerin incelenmesi de gözlem yöntemi olarak değerlendirilebilir (Meydan, 2009).

Eğitim öğretim faaliyetleri üzerinde duyu organlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Ancak bütün duyu organları eğitim öğretim süreçlerinde aynı etkiye sahip değildir.

Görme duyusunun diğer duyu organlarına göre eğitim öğretim faaliyetleri üzerinde daha büyük etkisi vardır. Bu nedenle özellikle coğrafya konularının yerinde öğrenilmesinde, görerek ve dokunarak öğrenmeyi desteklediği için gezi-gözlem yöntemi etkili bir yöntemdir (Erdem, 2007).

Eğitim öğretim ortamlarındaki mesleki tecrübemizde göstermiştir ki, gezi gözlem yöntemi, özellikle coğrafya konularının öğretiminde, yerinde fiziksel etkileşim sağlanması nedeniyle, öğrencilerin aktif olarak öğretim faaliyetlerine katılmalarını sağlamaktadır. Bu açıdan öğrenci merkezli olan bu yöntem kalıcı öğrenmeler açısından oldukça etkilidir. Bu yöntemin, eğitim öğretim içerisinde kullanılan diğer yöntemlerin yanında, sınıf dışında ve yerinde gözlem yapılabilmesi nedeniyle özellikle coğrafya konularının öğretiminde önemli bir yeri vardır. Özellikle ilkökul ve ortaokul düzeyindeki bireylerde coğrafi kavram ve coğrafi mekanların anlamlandırılması, öğrenilmesi, daha üst kademelerde okuyan bireylere göre daha zordur. Bu nedenle özellikle yerinde öğrenme sağladığı, bireylerin yakın çevrelerinden başlayıp yaşadıkları bölgeyi ve ülkelerini tanımalarında etkili olduğu için eğitim öğretim faaliyetleri açısından önemli bir yöntemdir (Şahin & Tozkoparan, 2017).

2.1.8.2. Anlatım yöntemi. Öğretmen merkezli bir yöntem olan anlatım yönteminde, öğretmen bilgilerini, kendisini dinleyen öğrencilere aktarmaktadır. En eski eğitim öğretim yöntemlerindedir. Bu yöntem süresince öğretmenler önceden hazırlamış oldukları ders notlarını, öğrencilere anlatarak ve yazdırarak dersi işlemektedirler. Sık ve yanlış kullanılması gibi nedenlerden ötürü en etkisiz yöntem olarak değerlendirilir (Şahin, 2001; Güngördü, 2002).

Bütün bilim dalları içerisinde olduğu gibi, coğrafya eğitim ve öğretimi sürecinde de anlatım yönteminin etkinliği ve önemi bulunmaktadır. Bu etkinlik için dikkat edilmesi gereken unsurlar özellikle, özellikle bilimsel kavramların öğretiminde kısa, net ve açık cümleler ile bu yöntemin uygulanabilmesidir. Özellikle soyut olan kavramlar ve bilgiler çeşitli görsel materyallerle desteklenerek anlatılmalıdır (Doğanay, 1993).

Geleneksel, kolay ve ekonomik bir yöntem olmasından dolayı sıklıkla kullanılan bir yöntem olan anlatım yöntemi özellikle kalabalık sınıflarda konunun aktarılma istenmesinde etkindir. Ancak bu yöntemin faydalı olabilmesi için, sınıf mevcudunun az olması, öğretmenin dersin süresini de dikkate alarak öğrencileri sıkılmayacak şekilde

planlama yapması ve dersi de bunlara dikkat ederek işlemesi gereklidir. Öğretmen merkezli bir yöntem olan anlatım yönteminden derse yön vermek, geliştirmek, öğrencileri yönlendirmek ve gelecek derse hazırlamak için faydalanılmaktadır (Aycan, 2008).

Mesleki tecrübemizde göstermiştir ki; anlatım yönteminin sıklıkla kullanılması ve tercih edilmesi eğitim öğretim için, konuların içeriklerine göre aslında önemli olan bu yöntemin etkinliğini ve başarısını düşürmektedir. Bir ders içerisinde sürekli anlatım yönteminin uygulanması dersi sıkıcı hale getirmekte ve öğrencilerin etkinliğini azaltmaktadır (Şahin & Tozkoparan, 2017).

2.1.8.3. Beyin fırtınası tekniği. Bir grup tartışma tekniğidir. Öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirerek bir konu ya da bir sorun üzerinde görüşlerini, fikirlerini, çözüm yollarını hızlı bir şekilde dile getirmelerini amaçlar. Bu sayede ortaya çıkan yeni fikirlerle birlikte grupla beraber bir öğrenme ortamı oluşacaktır. Buluş fırtınası adı da verilen bu yöntem, özellikle ortaokul çağındaki bireylerin, sosyal bilgiler derslerinde hareketli etkinlikler sayesinde eğitim öğretim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasına yardımcı olur. Öğrencilerde ilgi uyandıran bu yöntemle görüş ve düşünceler hızlı bir şekilde açıklanır, yazılır ve değerlendirilir (Can, Yaşar & Sözer 1998). Bu yöntem bireylerin düşüncelerini ve duygularını ifade edebilmeleri ve öğrencileri derslerde daha aktif hale getirebilmeleri bakımından sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretilmesinde ve kazanımların elde edilmesinde etkilidir (Şahin & Tozkoparan, 2017).

Beyin fırtınası tekniğinin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için öncelikle öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgilerinin yeterli olması, bir sorun üzerinde uygulanacaksa sorunun birden fazla çözüm yolunun bulunması ve hedef, kazanımların uygulanabilir olması gereklidir. Bu yöntem kullanılırken sınıf içerisindeki bütün öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır (Sönmez, 2010).

2.1.8.4. Soru-cevap tekniği. Sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde kullanılan bir diğer teknikte soru-cevap tekniğidir. Öğretmen tarafından hazırlanan ve öğrencilere yöneltilen sorular, öğrenciler tarafından sözel olarak

yanıtlanır. Dersin ve konunun içeriğine göre öğretmen tarafından yeri ve zamanı geldiğinde etkili bir şekilde uygulanan bu yöntem ile öğrencilerin fikirleri ve yaratıcılıkları gelişebilir (Güngördü, 2002). Soru-cevap tekniği uygulanırken, öğrencilerin yüksek oranda derse katılmaları için, süreci yönetecek olan öğretmenin hoşgörülü olması ve öğrencileri pekiştirmesi gereklidir. Öğrencilerin cesaretlenerek bu yöntem ile işlenen derse katılmaları, onlar açısından oldukça faydalı olacaktır (Çelikkaya, 2002).

Soru-cevap tekniği sayesinde dersler sıkıcı olmaktan kurtarılabilir. Ayrıca öğrenciler düşüncelerini, fikirlerini rahatlıkla ifade edebilirler. Aktif olarak derse katılan bireyler sorular için cevaplar üretirken, öğrenme de yeni gelen bilgiler ile kalıcı olarak meydana gelebilir (Şahin & Tozkoparan, 2017). Bu tekniği bir dersin tüm süresinde uygulamak yerine belirli zamanlarda kullanmak daha faydalı olacaktır. Öğrencilerin derse hazırlıklarını belirlemek, konuların öğrenilip öğrenilmediğini kontrol etmek için uygulanabilir. Öğretmenlerin yapacakları planlarda bu tekniğe önceden yer vererek hazırlık yapmaları, sosyal bilgiler dersinde bu teknikten alınacak fayda açısından önemlidir (Doğanay, 1993).

2.1.8.5. Problem çözme yöntemi. İnsanın yaşamını devam ettirmesindeki önemli etkenlerden olan problem çözme davranışı, dünya üzerinde yaşamaya başladığı dönemden itibaren vardır. Bu nedenle bir yaşam biçimi haline gelmiştir. Eğitim öğretim sürecinde, problem çözme yönteminin kullanılması, öğrenme ile yaşamın birlikte oluşmasını sağlar (Gümüş 1993).

Coğrafya alanı içerisinde yer alan bilgileri ve verileri, diğer kişilere öğretmek kolay olmayan bir süreçtir. Bu nedenle bu öğretim sürecinin başarıya ulaşması açısından problem çözme yönteminin coğrafya konuları içerisinde ve coğrafya öğretiminde önemli bir yeri bulunmaktadır (Güngördü, 2002).

Okulların, eğitim öğretim süreçlerinin en temel amaçlarından birisi de bireylere yaşamları boyunca karşılarına çıkacak olan sorunları ve problemleri çözecek yetenekleri kazandırmaktır. Bu nedenle okul içerisinde, eğitim öğretim etkinliklerinde özellikle ileride ortaya çıkacak problemleri çözebilecek yeterlilikleri kazandırmak için problem çözme etkinlikleri yapılmalıdır (Ocak, 2008).

Problem çözüme yöntemi uygulanırken, öğrencilerin düzeylerine uygun problemler ile karşılaşmaları sağlanmalıdır. Bu sayede öğrenciler karşlarına gelen problemlerin üstesinden gelebilecekler, araştırma ve inceleme yetenekleri gelişecektir. Derse aktif olarak katılımın sağlanması ile birbirlerinin fikirlerinden yararlanabileceklerdir (Şahin & Tozkoparan, 2017).

2.1.8.6. Tartışma yöntemi. Tartışma, birden fazla kişinin birbirleri ile konuşabilecekleri, birbirlerini dinleyebilecekleri bir ortamda, belirli bir konu üzerinde düşüncelerini açıklamalarını ve farklı düşüncelerin ortaya çıkmasını amaçlayan bir yöntemdir. Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde, soru cevap gibi yöntemleri de destekleyen bir yöntemdir (Çilenti, 1988). Bu yöntemin düz anlatım ve soru cevap yönteminden farklı olan özelliklerinden birisi, eğitim öğretim ortamlarında yöntem uygulanırken, öğrencilerin sadece öğretmene değil, birbirlerine de soru yöneltebilmeleridir (Çelikkaya, 2002). Bir Sosyal Bilgiler dersi içerisinde, konu ile ilgili benzer ve farklı düşüncelere sahip olan öğrenciler ortaya çıkabilirler. Tartışma yönteminin uygulandığı derslerde bireyler kendi düşüncelerini ifade etmek için eğitim öğretim faaliyetlerine etkin bir şekilde dahil olabilmektedirler. Bu sayede farklı düşüncelere sahip bireyler ve gruplar arasında fikir ve bilgi alışverişi meydana gelebilmektedir (Karagözoğlu, 1966). Böylece bu teknik ile, öğrencilerin problem çözüme becerileri gelişebilir. Ayrıca bireylerin yeni kavramları etkili bir şekilde kullanması ve eleştirici düşünme yeteneklerinin gelişmesi sağlanabilir (Erden, 1997).

Coğrafya konularının işlenişi sırasında tartışma yöntemi uygulanacağı zaman, öğrencilerin ilgilerine, isteklerine ve konuya hazır duruma olmalarına dikkat edilmelidir. Bireylerin yönlendirilmesi açısından, soru cümleleri tartışma yönteminin uygulanması açısından önemlidir. Öğrencilerin birbirlerine ve öğretmene yöneltebilecekleri sorular genel çizgileri ile yöntem uygulanmaya başlanmadan önce belirlenebilir. Tartışma yönteminin uygulanmasından sonra, öğrencilerle birlikte bir değerlendirmenin yapılması eğitim öğretim faaliyetleri açısından faydalıdır (Şahin & Tozkoparan, 2017).

2.1.8.7. Deney yöntemi. Bir olayın, meydana gelme şartlarının ve ilişkilerinin kavranması için, kullanılan bir eğitim öğretim yöntemi olan deney yöntemi; konu

içerisinde geçen şartların benzerlerinin eğitim öğretim ortamı içerisinde oluşturularak öğrencilerle birlikte canlandırılması, sınanması olarak tanımlanabilir. Deney yöntemi ile bilimsel konular ve şartlar ortaya çıkarılırken, aynı zamanda konular öğrencilere etkili bir şekilde öğretilir (Özay, 2003). Deney yönteminin uygulanacağı ders başlamadan önce, kullanılacak materyaller öğretmen tarafından hazırlanır ve gerekli güvenlik önlemleri alınır. Bu süreç tamamlandıktan sonra öğrencilerle birlikte yöntem dikkatli bir şekilde gerçekleştirilir. Öğrencilerin bilimsel süreçleri yaşamaları ve sonuçlara başarı ile ulaşmaları açısından deney yöntemi etkili ve önemlidir (Atalay & Köksal, 2015).

Deney yöntemini, sadece sayısal derslerde değil, sosyal bilgiler ve coğrafya konuları içerisinde de uygulanabilir. Sadece sınıfta ya da laboratuvarında değil, özellikle coğrafya konuları açısından okul dışında, tüm yeryüzünün coğrafyanın laboratuvarı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü coğrafi olayların meydana gelişlerini, sonuçlarını görmek mümkündür. Özellikle gün içerisinde meydana gelen hava olaylarının izlenebilmesi buna örnektir. İyi bir gözlemci olan bireyler, bu olayları izleyerek, sonuçları ile birlikte değerlendirirler. Ayrıca bu yöntemi etkili bir şekilde kullanan bireyler önceden gerçekleşmiş olan olayların sonuçlarını değerlendirerek çeşitli sonuçlara ulaşabilirler (Doğanay, 1993).

2.1.8.8. Örnek olay yöntemi. Öğrencilerin ve öğretmenlerin derslerin içeriklerine, konularına uygun olan bir olay hakkında bilgileri kendilerinin anlatması esasına dayanan örnek olay yönteminde öğrenciler bu olaylarla ilgili bilgileri toplayıp, analiz edip, değerlendirirler (Debre, 2008).

Coğrafya konularının öğretilmesinde önemli bir yeri olan örnek olay yöntemi, coğrafyanın güncellik ilkesi ilişkilendirilebilir. Özellikle ülkeler arasında meydana gelen savaşlardan anlaşmalara, festivallerden yardım faaliyetlerine, birçok durumun öğretilmesinde örnek olay yöntemi etkili bir şekilde uygulanabilir. Bu nedenle beşerî, ekonomik coğrafya ile ülkeler coğrafyası konularının öğretiminde yaygın olarak kullanılabilir. Bu sayede öğrencilerde olaylar üzerine düşünme yetenekleri geliştirilebilir (Güngördü, 2002). Bunun yanında, günlük yaşantımız içerisinde her an gerçekleşebilecek olan çeşitli doğa olayları, beşerî ve fiziki coğrafya unsurları, konuların işlenmesinde ve açıklanmasında faydalı olabilir. Meydana gelen çeşitli hava

olayları, coğrafya da örnek olay yönteminin başarı ile uygulanarak kullanılabilirdiği alanlardandır. Ayrıca özellikle ülkeler coğrafyası konularında sıklıkla örnek olay yöntemi kullanılabilir (Özay, 2003).

Örnek olay yöntemi, sosyal bilgiler dersleri içerisinde özellikle coğrafya konularının işlenmesinde ve öğretilmesinde etkili olarak kullanılabilir. Dersin içeriğindeki bir konu örnek olay yöntemi sayesinde, öğrencilerde, farklı açılardan öğrenilebilmekte ve konu ile ilgili bireylerde birbirinden farklı bakış açıları geliştirilebilmektedir. Özellikle bir soruna ilişkin farklı ve alternatif çözüm yolları geliştirilebilir (Şahin & Tozkoparan, 2017).

2.1.8.9. Gösteri yöntemi. Bir ders içerisindeki konuların içeriklerinin kazanımlara göre öğrencilere doğrudan gösterildiği yöntem, gösteri yöntemi denilmektedir. Öğrencilerin yeni bilgiler edinmesinde ve beceriler elde etmesindeki etkili yöntemlerden birisi olan bu yöntemde öğretmenler çeşitli etkinlikler kullanırlar. Bunun yanında gerekli durumlarda problem çözme işlemleri ve basamakları da bireylere canlı olarak sunulabilmektedir (Sünbül, 2014).

Gösteri yönteminin uygulanmasında, dersin ve konunun içeriğine göre çeşitli şekillere ve materyallere yer verilir. Öğretmen dersin içeriğine göre hazırladığı materyaller, haritalar, tablolar yardımı ile konuları işlemelidir. Özellikle coğrafya konularının anlatıldığı bir derste bu yöntemin kullanılması, bireylerin dersin içeriklerini ezberlemelerinden daha çok öğrenmelerine katkı sağlar (Özay, 2003).

Görsel ve işitsel öğretim unsurlarının beraber uygulandığı bu yöntemde çeşitli olgular ve olaylar bireylere etkili olarak kazandırılmaktadır. Özellikle coğrafya konularının öğretilmesinde önemli bir yeri olan bu yöntem sayesinde öğrenciler ezberleme yapmadan konuları öğrenebilirler. Coğrafya konularının işleniş esnasında kullanılacak olan haritalar, slaytlar, ürün ve bitki örnekleri, çeşitli madenler gibi araç gereçlerin ders içerisinde öğrencilere canlı olarak sergilenmesi, kullanılması kazanımların elde edilmesi açısından gerekli ve önemlidir. Bu nedenle öğretmenler derslerine hazırlanırken gerekli görsel materyallere göre bir hazırlık yapmalıdırlar (Doğanay, 1993).

Gösteri yöntemi öğretmenler açısından uzun bir hazırlık süreci içerebilmektedir. Ancak konuların öğretilmesine ve kazanımların elde edilmesinde öğrenciler açısından sınıf içerisinde çeşitli beceriler geliştirir ve zamandan tasarruf sağlayabilir (Aycan, 2008).

Mesleki tecrübelerimizden de elde ettiğimiz verilere göre gösteri yönteminin coğrafya konuları içerisinde önemli bir yer vardır. Coğrafya yaşadığımız çevre ile ilgili bir alan olduğu, kazanımlar açısından öğrencilerde yaşadıkları yeri ve dünyayı anlamlandırabilmeleri beklendiği için, kullanılan en etkili yöntemler arasında gösteri yöntemi bulunmaktadır. Bu nedenle coğrafya konularının öğretiminde doğal ve beşerî çevre gerekli olan malzemeleri sağlayabilmektedir (Şahin & Tozkoparan, 2017).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, işlem yolu ve verileri çözümlene teknikleri yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel, betimsel nitelikte, bir alan araştırması olup, tarama modelindedir. Tarama modeli; katılımcıların belirli bir zaman dilimi içerisinde fikirlerini, tutumlarını ve görüşlerini ortaya koymak ve bu bilgilerden hareketle genellemeler yapabilmek için kullanılan bir modeldir (Öztürk, 2014).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma; 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı güz döneminde, Burdur ili Merkez ilçesinde yer alan 4 ortaokulda yapılmıştır. Okullar seçilirken, farklı sosyo-kültürel mahallelerde olmaları belirleyici etkindir. Ayrıca yerleşim yerinin merkezinden, uzağa doğru bir seçim yapılmıştır.

Araştırma için hazırlanan coğrafi kavram ve coğrafi mekân testleri; Burdur ili Merkez ilçesinde olan 4 ortaokulda¹ 6. Sınıfta öğrenim görmekte olan 244 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilere önce, Kavram ve Mekân Testi olarak iki ayrı test uygulanmıştır. Kavram testi, 4 okul genelinde 132 Erkek ve 112 Kız öğrenciye, Mekân testi ise yine 4 okul genelinde 132 Erkek ve 112 Kız öğrenciye uygulanmıştır. Katılımcıların okullara ve cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

¹ Uygulama yapılan okullar için araştırmamızda okul ismi kullanılmamıştır. Bu okulların isimleri yerine tablolarda A Okulu, B Okulu, C Okulu ve D Okulu isimleri kullanılmıştır.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Okullar	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı	Toplam
A Okulu	41	52	93
B Okulu	18	14	32
C Okulu	27	28	55
D Okulu	26	38	64
Toplam	112	132	244

Tablo 1’de verilen bilgilere göre okullara göre araştırmaya katılan öğrenci sayıları ise şu şekildedir; A Okulunda 93, B Okulunda 32, C Okulunda 55, D Okulunda 64 öğrencidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma da kullanılan veri toplama aracı; araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan iki adet akademik başarı testinden oluşmaktadır.

Araştırma 6. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı içerisinde bulunan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisindeki coğrafya konuları seçilmiş ve bu konular için bir başarı testi meydana getirilmiştir.

Başarı testi oluşturulurken 2017-2018 Eğitim Öğretim yılında 6. Sınıflarda uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Yeryüzünde Yaşam Ünitesi incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda programın ve ünitenin kazanımları belirlenmiştir.

Ünite içerisinde yer alan coğrafya konuları gözden geçirilmiş ve konuların anlatımında kullanılan coğrafi kavramlar ve coğrafi mekân adları ayrı ayrı listelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre olan bu coğrafi kavram ve coğrafi mekân adları, Burdur ili Merkez ilçesinde Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapan 4 öğretmene sunulmuş ve onlardan gelen seçimler doğrultusunda 40’ar çoktan seçmeli soru havuzundan oluşan kavram ve mekân testleri hazırlanmıştır. 40’ar sorudan oluşan bu başarı testi 6. Sınıflarda okuyan 120 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulamanın sonucunda elde edilen bulgular test analiz programına (TestAn) girilmiş, madde güçlük ve madde ayırt edicilik indeksi hesaplanmıştır. Madde ayırt edicilik

indeksine göre ayırt ediciliği .3 ile .8 arasında değişen maddelerden seçim yapılmıştır. Madde güçlük indeksi de .2 ile .8 arasında olan maddelerden seçilmiştir. Bu seçim sonucunda 25'er sorudan oluşturulan coğrafi kavram başarı testi ve coğrafi mekân başarı testi hazırlanmıştır. 25'er soruluk bu testlerden elde edilen bu veriler, TestAn programına girilmiş ve başarı testlerinin ölçüm güvenirliği Kuder-Richardson 20 (KR-20) yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlarda coğrafi kavram başarı testi için KR-20 sonucu .80 olarak, coğrafi mekân başarı testi için KR-20 sonucu .79 olarak belirlenmiştir. Bir test için hazırlanan güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması testin güvenirliği için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2014). Bu nedenle öğrencilerin coğrafi kavram ve mekân konularında akademik başarılarını ölçmek için hazırlanmış olan başarı testlerinin güvenirliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca hazırlanmış olan coğrafi kavram başarı testi ve coğrafi mekân başarı testi için SPSS 25 programında normallik dağılımı işlemi yapılmıştır. Bu işlemlerin sonuçlarına göre, coğrafi kavram başarı testi normallik dağılımı çarpıklık (Skewness) analizine göre -.734 basıklık (Kurtosis) analizine göre de -.354 olarak çıkmıştır. Coğrafi mekân başarı testi normallik dağılımı ise çarpıklık (Skewness) analizine göre -.415, basıklık (Kurtosis) analizine göre de -.820 olarak çıkmıştır. Çarpıklık ve basıklık analizlerinde çıkan sonuçların -1 ile +1 arasında yer alması testlerin normal bir dağılım halinde olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2014). Bu nedenle elde ettiğimiz sonuçlara göre coğrafi kavram başarı testi ve coğrafi mekân başarı testinin normallik dağılımı uygundur. Bu işlemler sonucunda elde edilen, 25 çoktan seçmeli 4 seçenekli sorudan oluşan coğrafi kavram ve coğrafi mekân başarı testleri Ek-2 ve Ek-3'te verilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan işlemler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Veri toplama araçları hazırlanmıştır.
2. Araştırma için Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve ilgili kurumlardan gerekli olan tüm izinler alınmıştır.
3. Hazırlanmış olan 40'ar soruluk 4 seçenekli çoktan seçmeli başarı testleri okullarda uygulanmış, geçerlilik, güvenirlik ve normallik dağılımı işlemleri yapılmıştır. Güvenirlik katsayısı KR-20 kavram testi için .80, mekân testi için .79 olarak bulunmuştur. Normallik dağılımı için de yapılan analiz işlemlerinde Skewness analiz

sonuçları kavram testi için -.734, mekan testi için -.415, Kurtosis analiz sonuçları ise kavram testi için -.354, mekan testi için -.820 olarak ortaya çıkmıştır.

4. 25'er soruluk 4 seçenekli çoktan seçmeli coğrafi kavram başarı testi ve coğrafi mekân başarı testi 4 ortaokulda 244 öğrenciye Ocak 2018'de uygulanmıştır.

5. Uygulamanın devamında veriler çözümlenmiş ve son olarak bu veriler yorumlanmıştır.

3.4. Verileri Çözümleme Teknikleri

Araştırmada 4 farklı okulda, 6. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersi gören öğrenciler üzerinde çalışma yapılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın nicel verileri SPSS 25.0 İstatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde ve değerlendirilmesinde aşağıda verilen hesaplama teknikleri kullanılmıştır.

1. Ortalama
2. Standart Sapma (Ss)
3. Bağımsız t Testi (Independent Samples t Testi)
4. Yüzde (%)
5. Frekans (f)
6. ANOVA (One-Way analysis Of Variance)
7. Skewness
8. Kurtosis
9. Kuder-Richardson 20 (KR-20)

BÖLÜM IV

BULGULAR

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitabında Yeryüzünde Yaşam ünitesinde geçen coğrafi kavram ve mekanların öğrencilerdeki akademik başarısını belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde, uygulanmış olan başarı testlerinin sonrasında toplanan verilerin belirlenmiş olan her bir alt probleme ilişkin analiz sonuçları, bu sonuçların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerde Coğrafi Kavramların Akademik Başarısı hangi düzeydedir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Birinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Ölçümlerine Göre Hesaplanan Minimum ve Maximum Değerler, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçlarının Dağılımı

Katılımcılar	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	Ss
6. Sınıf Öğr	244	3	25	17.48	5.447

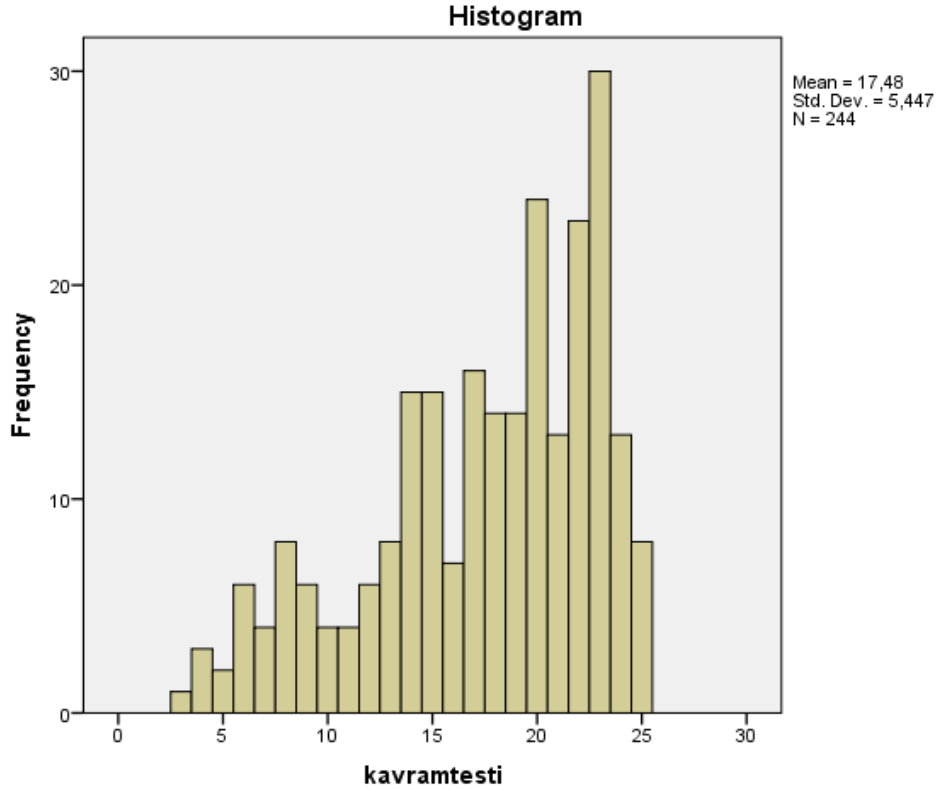
Tablo 2’in standart sapma değerlerine baktığımızda, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi kavramların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre standart sapmanın 5.447 olduğu görülmektedir (Tablo 2, Şekil 15).

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi kavramların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre 6. sınıf öğrencileri arasında 25 sorudan hazırlanmış olan başarı testinde en az 3 soru doğru cevaplandırılmış iken, en fazla 25 soru doğru cevaplandırılmıştır (Tablo 2, Şekil 15).

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi kavramların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre 6. sınıf öğrencilerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde ortalama değerinin 17.48 olduğu görülmektedir. 25 Sorudan oluşan bu

kavramlar testinde 244 öğrencinin doğru cevap ortalaması 17.48'dir (Tablo 2, Şekil 15).

Tabloda ortaya çıkan bu başarı durumu, kavram testi grafiğinde de (Şekil-15) sağa doğru oluşmuş yığılmadan anlaşılacağı gibi, öğrencilerin doğru sayılarının yüksekliğini doğrulamaktadır.

Şekil 15. Kavram Testi Madde Frekans Aralıkları

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problemde “Öğrencilerin CKAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

İkinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3.

6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Ölçümlerine Göre Başarı Puanlarının Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	p
Erkek	132	17.14	5.883	-1.075	.283
Kız	112	17.88	4.871		

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi kavramların akademik başarısı için 132 erkek ve 112 kız öğrenciye uygulanmış olan test sonuçlarına göre başarı puanları için $p=.283$ olarak ölçülmüştür. Erkek öğrencilerde aritmetik ortalama 17.14 çıkmıştır. Kız öğrencilerde ise aritmetik ortalama 17.88 çıkmıştır.

Sonuç olarak baktığımızda Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi kavramların akademik başarısı için Öğrencilerin CKAB Puanının cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Aritmetik ortalamalara baktığımızda kız öğrencilerin küçük bir farkla daha başarılı oldukları gözlenmiştir (Tablo 3).

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problemde “Öğrencilerin CKAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

6. Sınıf öğrencilerinin kavramlar testi uygulamasında verdikleri cevaplar incelendiğinde ailelerin gelir durumları şu şekilde oluşmuştur;

Çok İyi %18,

İyi %49,

Orta ve altı %33’tür.

Bu verilere göre öğrencilerin aileleri büyük kısmı gelir durumu iyi ve üstünde olan ailelerden oluşmuştur.

Üçüncü alt probleme ilişkin bulgular Tablo 4 ve Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4.

Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplar Arası	39.262	2	19.631	.660	.518
Grup İçi	7171.636	241	29.758		
Toplam	7210.898	243			

6. sınıf öğrencilerine uygulanmış olan, kavram başarı testi puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde $p=.518$ olarak ölçülmüştür. Elde edilen analiz sonuçlarına göre $p>.05$ olduğu için, Öğrencilerin CKAB Puanının ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farkı yoktur (Tablo 4).

Tablo 5.

Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Gelirler	N	%	\bar{X}	S	f	p
Çok İyi	44	18	18.14	5.219	.660	.518
İyi	120	49	17.57	5.423		
Orta ve Altı	80	33	16.99	5.627		
Toplam	244	100	17.48	5.447		

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde, ailelerin gelir durumuna göre aritmetik ortalamalar;

Çok iyi: 18,14

İyi: 17,57

Orta ve altı: 16,99 olarak elde edilmiştir.

En yüksek başarı oranları çok iyi ve iyi olarak belirtilen gruplarda bulunmaktadır. Bu verilere göre başarı testi puanları açısından gruplar arasında farklılık ortaya çıkmış olsa da $p>.518$ olarak elde edildiğinden ve $p>.05$ olması nedeniyle bu farkın istatistiksel açıdan bir anlamı bulunmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerin CKAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

6. sınıflara uygulanmış olan kavramlar testi, 4 farklı okulda uygulanmıştır. Okullarda uygulama yapılan öğrenci sayıları yüzdelik oranları şu şekildedir;

A Okulu %38,

B Okulu %13,

C Okulu %23,

D Okulu %26’dır.

A Okulu araştırma sorularının en çok öğrenciye uygulandığı okul olmuştur.

Dördüncü alt probleme ilişkin bulgular Tablo 6 ve Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6.

Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplar Arası	988.492	3	329.497		
Grup İçi	6222.406	240	25.927	12.709	.000
Toplam	7210.898	243			

6. sınıf öğrencilerine uygulanmış olan, kavram başarı testi puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde $p=.000$ olarak ölçülmüştür. Elde edilen analiz sonuçlarına göre $p<.05$ olduğu için, Öğrencilerin CKAB Puanının öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir farkı vardır (Tablo 6).

Tablo 7.

Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Kavram Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Okul	N	%	\bar{X}	S	f	p
A Okulu	93	38	18.96	4.791	12.709	.000
B Okulu	32	13	19.09	5.076		
C Okulu	55	23	17.87	4.800		
D Okulu	64	26	14.19	5.729		
Toplam	244	100	17.48	5.447		

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim gördükleri okullara göre aritmetik ortalamalar;

B Okulu: 19.09

A Okulu: 18.96

C Okulu: 17.87

D Okulu: 14.19 olarak elde edilmiştir.

Ulaşılan bu analiz sonuçlarına göre, CKAB Puanı açısından okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Özellikle en düşük ortalama olan 14.19 aritmetik ortalamasına sahip D Okulu ile diğer okullar arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Bunun yanında çok küçük bir oranda da olsa B Okulu 19.09'luk aritmetik ortalaması ile, A Okulu'nu geçmiş ve kavram başarı testin de en başarılı okul olarak öne çıkmıştır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerde Coğrafi Mekânların Akademik Başarısı hangi düzeydedir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Beşinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8.

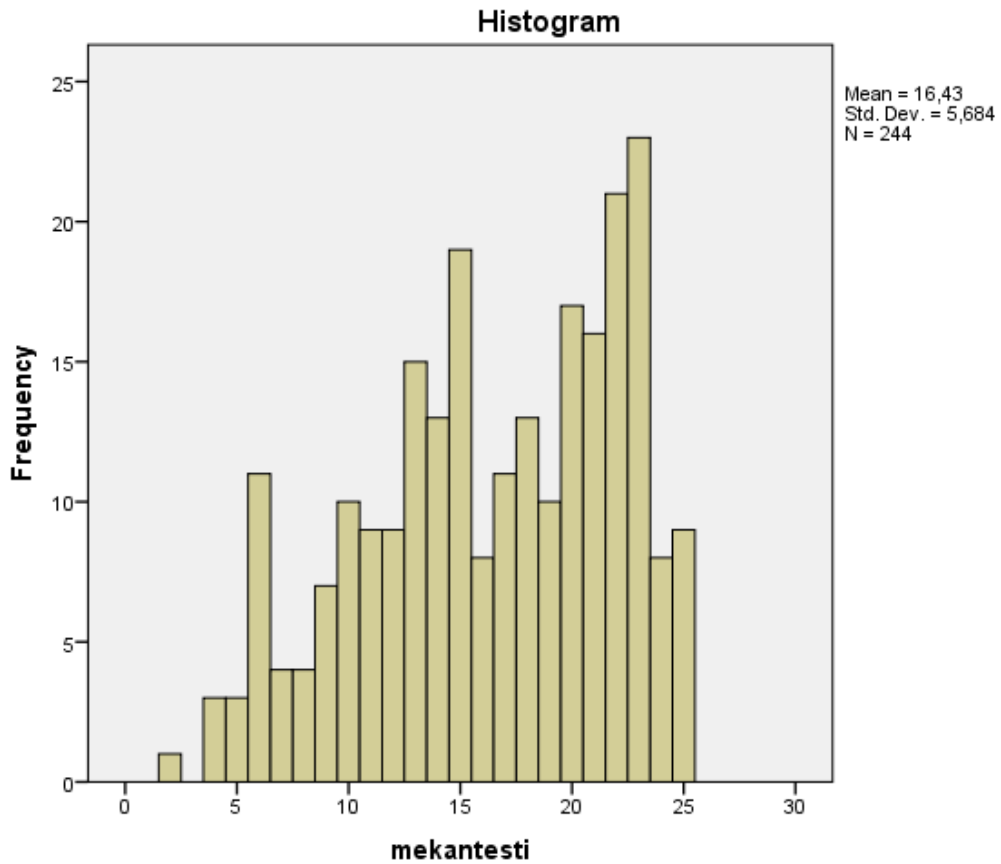
6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Ölçümlerine Göre Hesaplanan Minimum ve Maximum Değerler, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçlarının Dağılımı

Katılımcılar	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	Ss
6. Sınıf Öğr	244	2	25	16.43	5.684

Tablo 8’ye baktığımızda, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi mekanların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre standart sapmanın 5.684 olduğu görülmektedir (Tablo 8, Şekil 16).

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi mekanların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre 6. sınıf öğrencileri arasında 25 sorudan hazırlanmış olan başarı testinde en az 2 soru doğru cevaplandırılmış iken, en fazla 25 soru doğru cevaplandırılmıştır (Tablo 8, Şekil 16).

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi mekanların akademik başarısı için yapılan test sonuçlarına göre 6. sınıf öğrencilerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde ortalama değerinin 16.43 olduğu görülmektedir. 25 Sorudan oluşan bu kavramlar testinde 244 öğrencinin doğru cevap ortalaması 16.43’dür (Tablo 8, Şekil 16).

Şekil 16. Mekân Testi Madde Frekans Aralıkları

Mekân Testi Madde Frekans Aralıklarına baktığımızda (Şekil 16), öğrencilerin mekân testini genel oranda başarı ile çözdükleri görülmektedir. Grafikte sağa doğru oluşmuş yığılmadan da anlaşılabilceği gibi, öğrencilerin doğru sayıları kavram testi kadar olmasa da yüksektir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerin CMAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Altıncı alt probleme ilişkin bulgular Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9.

6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Ölçümlerine Göre Başarı Puanlarının Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	p
Erkek	132	16.16	6.124	-.833	.406
Kız	112	16.76	5.126		

Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi mekanların akademik başarısı için 132 erkek ve 112 kız öğrenciye uygulanmış olan test sonuçlarına göre başarı puanları için $p=.406$ olarak ölçülmüştür. Erkek öğrencilerde aritmetik ortalama 16.16 çıkmıştır. Kız öğrencilerde ise aritmetik ortalama 16.76 çıkmıştır. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki coğrafi mekanların akademik başarısı için öğrencilerin CMAB puanının cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Aritmetik ortalamalara göre kız öğrencilerin küçük bir farkla erkek öğrencilerden daha başarılı oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır (Tablo 9).

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerin CMAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

6. Sınıf öğrencilerinin mekanlar testi uygulamasında verdikleri cevaplar incelendiğinde ailelerin gelir durumları şu şekilde oluşmuştur;

Çok İyi %19,

İyi %50,

Orta ve altı %31'dir.

Bu verilere göre öğrencilerin aileleri büyük kısmı gelir durumu iyi ve üstünde olan ailelerden oluşmaktadır.

Yedinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 10 ve Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 10.

Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplar Arası	68.370	2	34.185	1.058	.349
Grup İçi	7783.581	241	32.297		
Toplam	7851.951	243			

6. sınıf öğrencilerine uygulanmış olan, mekân başarı testi puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde $p=.349$ olarak ölçülmüştür. Elde edilen analiz sonuçlarına göre $p>.05$ olduğu için, öğrencilerin CMAB Puanının ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farkı yoktur (Tablo 10).

Tablo 11.

Ailenin Gelir Durumuna Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Gelirler	N	%	\bar{X}	S	f	p
Çok İyi	47	19	16.81	6.583	1.058	.349
İyi	122	50	16.78	5.388		
Orta ve Altı	75	31	15.64	5.547		
Toplam	244	100	16.43	5.684		

Tablo 11'deki veriler incelendiğinde, ailelerin gelir durumuna göre aritmetik ortalamalar;

Çok iyi: 16.81

İyi: 16.78

Orta ve altı: 15,64 olarak elde edilmiştir.

En yüksek başarı oranları çok iyi ve iyi olarak belirtilen gruplarda bulunmaktadır. Bu verilere göre başarı testi puanları açısından gruplar arasında farklılık ortaya çıkmış olsa da $p=.349$ olarak elde edildiğinden ve $p>.05$ olduğu için bu farkın istatistiksel açıdan bir anlamı bulunmadığı söylenebilir.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu alt problem de “Öğrencilerin CMAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

6. sınıflara uygulanmış olan mekanlar testi, 4 farklı okulda uygulanmıştır. Okulların uygulama yapılan öğrenci sayılarına göre oluşan yüzdeler oranları şu şekilde oluşmuştur;

A Okulu %38,

B Okulu %13,

C Okulu %23,

D Okulu %26’dır.

A Okulu araştırma sorularının en çok öğrenciye uygulandığı okul olmuştur.

Sekizinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 12 ve Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 12.

Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplar Arası	1763.546	3	587.849	23.173	.000
Grup İçi	6088.405	240	25.368		
Toplam	7851.951	243			

6. sınıf öğrencilerine uygulanmış olan, mekân başarı testi puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde $p=.000$ olarak ölçülmüştür. Elde edilen analiz sonuçlarına

göre $p < .05$ olduğu için, öğrencilerin CMAB Puanının öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir farkı vardır (Tablo 12).

Tablo 13.

Okullara Göre 6. Sınıf Öğrencilerine Ait Mekân Testi Başarı Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Okul	N	%	\bar{X}	S	f	p
A Okulu	93	38	18.95	5.155	23.173	.000
B Okulu	32	13	17.97	5.313		
C Okulu	55	23	16.11	4.641		
D Okulu	64	26	12.30	5.048		
Toplam	244	100	16.43	5.684		

Tablo 13'deki veriler incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim gördükleri okullara göre aritmetik ortalamalar;

A Okulu: 18.95

B Okulu: 17.97

C Okulu: 16.11

D Okulu: 12.30 olarak elde edilmiştir.

Ulaşılan bu analiz sonuçlarına göre, CMAB Puanı açısından okullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Özellikle en düşük ortalama olan 12.30 aritmetik ortalamasına sahip D Okulu ile diğer okullar arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Bunun yanında en yüksek aritmetik ortalamaya sahip olan A Okulu (18.95), CMAB açısından en başarılı okul olmuştur. Ancak D Okulu hariç tutulduğunda diğer okulların birbirleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde önceki bölümde açıklanmış olan bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, tartışmalar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde, Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yer alan coğrafya konularının anlatımında kullanılan coğrafi kavram ve coğrafi mekanların öğrenciler tarafından öğrenilme durumları üzerinde durulmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersi, Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı “Yeryüzünde Yaşam” ünitesindeki coğrafya konularının öğretilmesinde kullanılan coğrafi kavram ve coğrafi mekanlarla ilgili yapılmış olan istatistiksel analiz sonuçları şu şekildedir:

1) Birinci alt problem de, “Öğrencilerde Coğrafi Kavramların Akademik Başarısı hangi düzeydedir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz yapılmıştır. Birinci alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, aritmetik ortalama 17.48 olarak çıkmıştır. Bu değer % 69.92 oranında bir başarıya tekabül etmektedir. Bu sonuçta coğrafi kavram başarı testinin uygulandığı 6. sınıf öğrencilerinin genel olarak, coğrafi kavramları öğrenmede başarılı olduklarını söylenebilir. Millî Eğitim Bakanlığının öğrenci başarısının değerlendirildiği ilgili yönetmeliğin 21. Maddesi “İlkokul 4 üncü sınıf ile ortaokul ve imam-hatip ortaokullarında dönem puanı, yıl sonu puanı ve yıl sonu başarı puanı 100 tam puan üzerinden belirlenir. Yüzlük puan sisteminde 0-44,99 puanlar başarısız, 45,00 ve üzeri puanlar başarılı olarak değerlendirilir” (MEB Yönetmelik, 2018) şeklinde olduğundan, 100 puan üzerinden 45 ve üstü puan alan öğrencilerin başarılı sayıldığını göz önünde bulundurursak, araştırmanın analizine göre % 69.92 oranında ortaya çıkmış olan sonucu başarılı olarak kabul edebiliriz. Başka bir ifadeyle 6. Sınıf öğrencileri coğrafi kavramların akademik başarısının, yapılan analiz sonucunda, konuların hedef ve kazanımlara uygun olarak normal bir düzeyde olduğu söylenebilir. Ancak elde ettiğimiz sonuçların aksine Gümüş ve Avcı (2016), “Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler

Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi” adlı çalışmalarında öğrencilerin coğrafi kavramları yeterince anlayamadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu kavramların öğrenilmesinde öğretmenin kavramları anlatma düzeyi, öğrencilerin kavramları algılama seviyeleri gibi etkenler rol oynamaktadır. Ancak yine de başarı oranının daha yüksek bir oranda olması Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Programının özel amaçlarına ulaşılabilmesi açısından bir gereklilik oluşturmaktadır.

2) İkinci alt problem de, “Öğrencilerin CKAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz çalışması yapılmıştır. İkinci alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 17.88 (% 71.52), erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması 17.14 (% 68.56) olarak çıkmıştır. Kız öğrencilerin CKAB puanı açısından çok az bir oranda erkek öğrencilerden başarılı oldukları görülse de istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşmamıştır. Öğrenmede cinsiyet farklılıklarının olmadığı, kız ve erkek öğrenciler arasında konuları (kavram) öğrenme düzeyleri nispeten aynıdır. Bu nedenle ders içeriklerinin anlatımında ve programın hedef, kazanımlarının aktarılmasında kullanılacak olan yöntemler, teknikler ve materyaller kız ve erkek öğrencilerde yaklaşık olarak aynı sonuçları ulaşılır kılmaktadır.

3) Üçüncü alt problem de, “Öğrencilerin CKAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz çalışması yapılmıştır. Üçüncü alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, gelir düzeylerine göre öğrencilerin aritmetik ortalamaları; çok iyi 18.14 (% 72.56), iyi 17.57 (% 70.28), orta ve altı 16.99 (% 67.96) olarak oluşmuştur. Gelir düzeyini iyi ve çok iyi olarak belirten öğrencilerde CKAB Puanı başarısı daha yüksek olsa da istatistiksel açıdan gelir durumları arasında başarı puanlarında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre coğrafi kavramların öğrenilmesinde ailenin gelir düzeyinin yüksek ya da orta seviyede olması öğrenci başarısını etkilememektedir. Öğrencilerin ders işleme süreçlerinde elde edecekleri temel materyaller, coğrafi kavramla ilgili konuların öğrenilmesinde ve kazanımların gerçekleştirilmesinde yeterli olmaktadır.

4) Dördüncü alt problem de, “Öğrencilerin CKAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz

çalışması yapılmıştır. Dördüncü alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, öğrenim görülen okullara göre öğrencilerin aritmetik ortalamaları; B Okulu 19.09 (% 76.36), A Okulu 18.96 (% 75.84), C Okulu 17.87 (% 71.48), D Okulu 14.19 (% 56.76) olarak oluşmuştur. B Okulu, A Okulu ve C Okulu'nun CKAB Puanı birbirlerine yakın olarak sonuçlanmıştır. Ancak D Okulu'nun CKAB Puanı bu okulların gerisinde kalmıştır. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre $p=000$ olarak ölçüldüğü ve $p<.05$ olduğu için D Okulu ile diğer okullar arasında CKAB Puanı açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır. Yapılan başarı testi sonucunda B Okulu, A Okulu ve C Okulu yakın değerler göstermektedir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin başarı düzeylerinin yüksek olmasında öğrencilerin başarı testine önem vererek samimi cevaplar vermesi bir etken olarak düşünülebilir. Yine bu okullar da derse giren öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı konu ile ilgili hedef ve kazanımlara ulaşabilme yeterliliği de etken olabilir. Bir başka durumda sınıftaki öğrencilerin rekabet içerisinde birbirlerini tetikleyerek konuları anlama düzeylerinde artış olduğu da söylenebilir. D Okulu bu okulların arkasında kalmıştır. Bunda öğrencilerin sorulara verdiği cevaplardan samimi olmaması veya genel öğrenci başarısının düşük olması gibi etkenler akla gelmektedir. Ayrıca derse giren öğretmenin hedeflere ve kazanımlara istenen seviyede ulaşamadığı da söylenebilir. Aynı zamanda okulun bulunduğu semt ve mahallenin sosyo-kültürel yapısı, ailelerin eğitim-öğretim faaliyetlerine verdikleri önem, okulun sosyo-ekonomik imkanları da etkili olabileceğinden, ayrı bir araştırma konusu olarak üzerinde çalışılması gereklidir. Ayrıca Akbaş (2013), "Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram Yanılgıları Hakkındaki Görüşleri" adlı çalışmada öğretmenlerin kavram öğretiminde genel olarak geleneksel yöntemleri kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu da okullar arasında farklılıklarda öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve tekniklerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

5) Beşinci alt problem de, "Öğrencilerde Coğrafi Mekânların Akademik Başarısı hangi düzeydedir?" sorusu üzerine araştırma ve analiz çalışmaları yapılmıştır. Beşinci alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, aritmetik ortalama 16.43 olarak çıkmıştır. Bu değer % 65.72 oranında bir başarıyı göstermektedir. Kavram testinden elde edilen başarı (% 69.92) kadar olmasa da coğrafi mekân testinin uygulandığı 6. Sınıf öğrencilerinin genel olarak, coğrafi mekanları öğrenmede normal düzeyde başarılı oldukları söylenebilir. Millî Eğitim Bakanlığının

öğrenci başarısının değerlendirildiği ilgili yönetmeliğin 21. Maddesi “İlkokul 4 üncü sınıf ile ortaokul ve imam-hatip ortaokullarında dönem puanı, yıl sonu puanı ve yıl sonu başarı puanı 100 tam puan üzerinden belirlenir. Yüzlük puan sisteminde 0-44,99 puanlar başarısız, 45,00 ve üzeri puanlar başarılı olarak değerlendirilir” (MEB Yönetmelik, 2018) şeklinde olduğundan, 100 puan üzerinden 45 ve üstü puan alan öğrencilerin başarılı sayıldığını göz önünde bulundurursak, araştırmanın analizine göre % 65.72 oranında ortaya çıkmış olan sonucu başarılı olarak kabul edebiliriz. Coğrafi mekanların bu düzeyde öğrenilmesinde ders kitaplarında geçen mekanların genellikle coğrafi görsellerle verilmesi elbette ki mekanların öğrencinin aklında kalmasında etkindir. Yine bu mekanlardan çoğunun görsel basında yer alması çocuğun ders dışında örtük öğrenme yoluyla akılda tutabildiği düşünülmektedir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Programının özel amaçlarının, hedef ve kazanımlarının gerçekleştirilmesi önem arz ettiğinden bu başarı oranının daha yüksek bir seviye de olması çok daha yararlı olacaktır.

6) Altıncı alt problem de, “Öğrencilerin CMAB Puanı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz çalışması yapılmıştır. Altıncı alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 16.76 (% 67.04), erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması 16.16 (% 64.64) olarak çıkmıştır. Kız öğrencilerin CMAB Puanı açısından çok az bir oranda erkek öğrencilerden başarılı oldukları görülse de istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşmamıştır. Öğrenmenin bireysel ve zihinsel bir süreç olduğunu kabul edersek öğrenmede kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet ayrımına bakılmaksızın gerçekleştiğini görmekteyiz. Bu nedenle ders içeriklerinin anlatımında ve programın hedef, kazanımlarının aktarılmasında kullanılacak olan yöntemler, teknikler ve materyaller kız ve erkek öğrencilerde yaklaşık olarak aynı sonuçları ulaştırılabilmektedir.

7) Yedinci alt problem de, “Öğrencilerin CMAB Puanı ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz çalışması yapılmıştır. Yedinci alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, gelir düzeylerine göre öğrencilerin aritmetik ortalamaları; çok iyi 16.81 (% 67.24), iyi 16.78 (% 67.12), orta ve altı 15.64 (% 62.56) olarak oluşmuştur. Gelir düzeyini iyi ve çok iyi olarak belirten öğrencilerde CMAB Puanı

başarısı daha yüksek ve gelir durumunu orta ve altı olarak belirten öğrencilerin başarısının da diğer gelir durumlarına göre az olduğu görülmüş olsa da istatistiksel açıdan gelir durumları arasında başarı puanlarında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Ailenin gelir düzeyinin yüksek olması öğrencilerin öğrenme düzeylerinde çok fazla bir etken değildir. Şüphesiz ki gelir düzeyinin yüksek olduğu aileler çocuklarına gelir düzeyi daha düşük olan ailelerden daha iyi imkân sunmaktadır. Fakat öğrenmenin zihinsel bir süreç olduğunu varsayarsak ailelerin gelir düzeyinin yüksek ya da gelir durumunun orta olması öğrenci başarısında gözle görülür bir etken değildir. Bunun yanında coğrafi mekanların öğrenilmesinde, ders ve konular için gerekli olan temel materyallerin bulundurulmasının yeterli olduğu düşünülebilir.

8) Sekizinci alt problem de, “Öğrencilerin CMAB Puanı öğrenim gördükleri okula göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” sorusu üzerinde araştırma ve analiz çalışması yapılmıştır. Sekizinci alt problemin istatistiksel sonuçlarına baktığımızda, 25 maddeden oluşan başarı testinde, öğrenim görülen okullara göre öğrencilerin aritmetik ortalamaları; A Okulu 18.95 (% 75.80), B Okulu 17.97 (% 71.88), C Okulu 16.11 (% 64.44), D Okulu 12.30 (% 49.20) olarak oluşmuştur. A Okulu, B Okulu ve C Okulu’nun CMAB Puanı birbirlerine yakın olarak sonuçlanmıştır. Ancak D Okulu’nun CMAB Puanı bu okulların gerisinde kalmıştır. Elde edilen istatistiksel sonuçlara göre $p=000$ olarak ölçüldüğü ve $p<.05$ olduğu için D Okulu ile diğer okullar arasında CMAB Puanı açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır. Yapılan coğrafi mekân başarı testi sonucunda A Okulu diğer okullardan daha başarılı olmuştur. Yine B Okulu ve C Okulu da yakın değerler göstermektedir. Yapılan araştırma analizleri sonucuna göre bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin başarı düzeylerinin yüksek olmasında, öğrencilerin başarı testine daha çok önem vererek cevaplamaları bir etken olarak düşünülebilir. Bu okullarda derse giren öğretmenlerin yeterlilikleri, kendilerini geliştirme süreçleri, öğrencilerle iletişimleri, kullanmış oldukları eğitim-öğretim yöntemlerinin etken olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu okullardaki öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarındaki rekabetlerinin başarılarına olumlu olarak yansıdığı düşünülebilir. Okulların fiziki ve teknik yeterliliklerinin de bu başarıya neden olabileceği düşünülebilir. Bunun yanında D Okulu bu okulların arkasında kalmıştır. Bunda öğrencilerin sorulara verdiği cevaplardan samimi olmaması veya genel öğrenci başarısının düşük olması gibi etkenler akla gelmektedir. Ayrıca derse giren öğretmenin hedeflere ve kazanımlara istenen seviyede ulaşamadığı da söylenebilir. Okulun içinde

bulunduğu fiziki ve teknik şartlarında bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda okulun bulunduğu semt ve mahallenin sosyo-kültürel yapısı, ailelerin eğitim-öğretim faaliyetlerine verdikleri önem, okulun sosyo-ekonomik imkanları da etkili olabileceğinden, ayrı bir araştırma konusu olarak üzerinde çalışılması gereklidir. Ayrıca Akkuş ve Meydan (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi ve Coğrafi Mekân Uygulamalarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında öğrencilerde coğrafi mekân öğretimi konusunda gezi-gözlem ve arazi çalışmaları gibi yöntem ve etkinliklerin faydalı olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bu nedenle coğrafi mekân konularında başarı düzeyini artırmak için bu yöntemlerin ve etkinliklerin kullanılması yararlı olabilir.

5.2. Öneriler

1. Araştırma sonucumuza göre, öğrenim görülen okullar arasında anlamlı fark olduğundan dolayı, okullar arasında farklılıkların araştırılarak ortaya konması sağlanmalıdır. Okullar arasında ortaya çıkan bu farklılıklar yeni bir araştırma konusu olarak değerlendirilebilir.
2. Okullar arasındaki, fiziki şartlar, kullanılan materyaller, öğretimde kullanılan farklı yöntemler ve teknikler üzerinde durularak, bu konularda eksiklikler ve farklılıklar giderilmelidir.
3. Okulların buldukları kayıt bölgesinin sosyo-kültürel yapısının da bu anlamlı farkların ortaya çıkmasına sebep olabileceğinden, öğrencilerin, yaşamlarını devam ettirdikleri ortamların özelliklerinin derinlemesine analiz edilmesinde fayda vardır.
4. Okullar arasındaki farklılıkların giderilmesi için, eğitim-öğretim yöntem ve teknikleri yenilenmeli, bunlar; fiziki ortamlara ve şartlara göre yeniden düzenlenmelidir.
5. Başarı testlerinden ve ders içi değerlendirmelerde beklenen performansı gösteremeyen sınıflarda coğrafi kavram ve coğrafi mekân öğrenimi için farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması etkili olacaktır (gezi-gözlem vb).
6. Öğrencilerin konuları yaparak, yaşayarak öğrenmeleri hedeflenmeli ve bu yönde uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Öğrencilere Proje Görevi ya da diğerk etkinlikler

vasıtasıyla kendi eğitim-öğretim materyallerini hazırlamaları için imkanlar sağlanmalı ve rehberlik faaliyeti yapılmalıdır.

7. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel hedeflerinde coğrafi kavramların ve coğrafi mekanların öğrenilmesinin önemi üzerinde özellikle vurgu yapıldığı için bu hedeflerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu alandaki eksikliklerin ve farklılıkların giderilmesi için gereken çalışmalar yapılmalıdır.

8. Yaptığımız bu çalışmanın sonuçlarının daha sonra bu ve benzeri konular üzerine araştırma yapacaklar için fayda sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akalın, Ş. H. (2012). *Türk Dili Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akbaş, Y. (2013). Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram Yanılgıları Hakkındaki Görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı:15.-2 Yıl: 2013*.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgiler Tanımı, Amacı ve Türkiye’deki Yeri. R. Turan & A. M. Sümbül (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar – 1* (s. 2-21). Ankara: Pegem Akademi.
- Akdeniz, A. R., Yıldız, İ. & Yiğit, N. (2001). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Işık Üniversitesindeki Kavram Yanılgıları”. *Çukurova Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 20*, Adana.
- Akkuş, A. & Meydan, A. (2013). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi ve Coğrafi Mekân Uygulamalarının Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:13*, s. 14-30).
- Alım, M., Özdemir, Ü. & Yılar, B. (2008) “5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları,” *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt II, Sayı 1*, Erzurum.
- Alkış, S. (2012). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. M. Safran (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi. s. 67-90.
- Arslan, M. (2014). “Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Tarihi Coğrafya Unsurları”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 5, 2014 Güz.* s. 42-49.
- Atasoy, E. (2010). *Genel Coğrafya*. İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Atalay, B. & Köksal, O. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Atayeter, Y. & Tozkoparan, U. (2014). “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Gezi Gözlem Yönteminin Uygulanmasına Yönelik Görüşleri” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 3. S. 1-21. 27.05.2018 tarihinde <http://mehmetakif.dergipark.gov.tr/download/article-file/207752> adresinden alınmıştır.*
- Atayeter, Y., Arslan, M. & Berkuz, M. (2016). Anadolu’dan Avrupa’nın Kalbine Giden Yol: Tuna Vadisi. Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed). *Balkan Tarihi. Cilt 2* (s. 213-242). Ankara: Gece Kitaplığı.

- Atayeter, Y. & Tozkoparan, U. (2016). Sosyal Bilgiler Derslerinden Gezi Gözlem Yöntemini Planlama, Uygulama ve Sonuçlandırma Açısından Bir Değerlendirme. Hasan Babacan & Sevilay Özer (Ed), *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler* (s. 171-190). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Atayeter, Y., Sakar, T. & Arslan, M. (2016). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer alan Seyahatnamelerde Mekânlar, Sosyal Hayat ve Günümüz. Hasan Babacan & Sevilay Özer (Ed). *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler* (s. 141-170). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Atayeter, Y., Arslan, M., Sakar, T. & Tozkoparan, U. (2017). 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Coğrafya Görselleri Yönünden Değerlendirilmesi. Zafer Gölen & İbrahim Serbestoğlu (Ed) *Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler 2*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Atayeter, Y., Arslan, M. & Sakar, T. (2017). Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Bosna Haritaları: Tarih ve Kartografya Açısından Bir Değerlendirme. Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed). *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 3*. Cilt 3 (s. 1437-1458). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Aycan, Y. C. (2008). *Coğrafya Öğretiminde Bilgisayar Destekli Öğretim Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aydın, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Kavram Öğretimi: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Eğitim, Bilim Toplum Dergisi*, 4, 14, 12.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. (Cengiz Dönmez Çev/Ed). Ankara: Pegem Akademi.
- Barth, J. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum*. Lanham, Md.: University Press of America.
- Baydil, E. (2003). *Coğrafya'ya Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bilgili, A. S. (2010). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. Ali Sinan Bilgili (Ed). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 2-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Bilgili, M. (2016). Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma, *Coğrafya Eğitimi Dergisi [Turkish Journal of Geography Education]*, 2(1): 11-19.

- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G., Yaşar, Ş. & Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Çelikkaya, T., Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. XXII (2), 2009, s. 741-758.
- Çelikkaya, T. (2002). *İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Çepni, O. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Coğrafya Kavramlarına İlişkin Öğrenci Algularının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Çilenti, K. (1988). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. (3. Basım). Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Debre, İ. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Ders Anlatım Stratejisi Olarak Dramatizasyonun Kullanılmasının Öğrencinin Başarı Düzeyine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Demirci, A. (2008). *Öğretmenler İçin Coğrafi Bilgi Sistemleri*. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Demircioğlu, İ. H. (Ed). (2006). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Deveci, H. (2010). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler Eğitimi. R. Turan & K. Ulusoy (Ed). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 23-40). Ankara: Maya Akademi.
- Doğan, C. (2004). Sınıf Öğretmenlerinin Derslere İlişkin Görüşleri Ve Tercih Ettikleri Öğretim Yöntemleri İstanbul Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. (2), 193-203.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk & D. Dilek (Ed). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 17-52). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada Metodoloji Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Erden, M. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Tekniğine İlişkin Gözlemleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Erden, M. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erinç, S. (1984). *Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Değişiklikleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Gençtürk, E. & Karatekin, K. (Ed). (2013). *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gümüş, N. (1993). *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Gümüş, N. & Avcı, G. (2016). Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. Number: 47, s. 191-206. Summer I.
- Güngördü, E. (2002). *Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngördü, E. (2006). *Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafyada Öğretim Yöntemleri ve Çağdaş Öğretim Yaklaşımları İlkeler-Uygulamalar*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- İzbırak, R. (1993). *Coğrafya'da Metodoloji*. Ankara: MEB Yayınları.
- Karagözoğlu, G, A. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: MEB Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- Kaya, B. (2005). *İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kaya, İ. (2014). Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları. *Posseible Düşünme Dergisi-Journal Of Thinking*. Sayı: 4.
- Köksal, M. S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14/2. s. 473-480.

- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. Mustafa Safran (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB (2017). Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: Sevgi Yayınları.
- Meydan, A. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Gözlem ve Doğa Eğitimi. Refik Turan, Ali Murat Sümbül & Hakan Akdağ. (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar 1*, Birinci baskı. (s.242-260), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Morgil, İ., Erdem, E., & Yılmaz, A. (2003). Kimya Eğitiminde Kavram Yanılgıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 25*, Ankara.
- Ocak, G. (2008). Yöntem ve Teknikler. Ahmet Çoban & Gürbüz Ocak. (Ed). *Öğretim İlke ve Yöntemleri, 2. Baskı*. (s. 215-289), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özay, E. (2003). *Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminde Gezi-Gözlem Metodunun Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi ve Diğer Öğretim Metodlarıyla Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Özey, R., Kılınç, Y., & Ateş, M. (Ed). (2013). *Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. Cemil Öztürk (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-32). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, M. (2014). *Coğrafya Eğitiminde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay & A. Öcal (Ed), *Özel Öğretim Yöntemleri İle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Salik, G. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Sever, R. & Koçoğlu, E. (Ed). (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sewell, A. (2002). Constructivism and students' misconceptions. Australian Science Teachers' Journal, 48 (4), 24-28.
- Sönmez, V. (1994). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: Pegem Yayınları.

- Sönmez, V. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sünbül, A. M. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Şahin, C. (2001). *Türkiye' de Coğrafya Öğretimi*. (1. Basım). Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Şahin, C. (2003). *Türkiye' de Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, H., & Tozkoparan, U. (2017). Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanılan İlkeler, Yöntemler ve Teknikler. Abidin Temizer & Rıdvan Karapınar (Ed). *I. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s.191-216). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Taşlı, İ. (2005). 4.-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri İle İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 166. s. 175-181.
- Taşpınar, M. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Öğretim İlke Ve Yöntemleri*. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Tay, B. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. R. Turan & K. Ulusoy (Ed). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 5-22). Ankara: Maya Akademi.
- Tok, T. N. (2010). Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler. A. Doğanay. (Ed). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beşinci Baskı. (s. 162-230), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tozkoparan, U. (2013). *Burdur İlindeki Öğrencilerin Gezi Ve Seyahat Kültürüne Yönelik Düşünceleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.
- Turan, R. & Ulusoy, K. (Eds). (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Maya Akademi.
- Twyman, T., McCleery, J. A. & Tindal, G. (2006). Using Concepts to Frame History Content. *The Journal of Experimental Education*, 74 (4), s. 329-350.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve Dil*. (Çev: S. Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Wiegand, P. (1993). *Children and Primary Geography*. London: Cassell.
- Yazıcı, H., & Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 158, s. 83- 90.
- Yel, S. (2006). Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Cemil Öztürk (Ed). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2016). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Coğrafya. R. Turan & T. Yıldırım (Ed). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB (2005). Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=39> sayfasından erişilmiştir. ET: 21.06.2017
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler Dersi 4-5-6-7. Sınıflar Öğretim Programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir. ET: 21.05.2018
- MEB (2018). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1703.pdf> sayfasından erişilmiştir. ET: 06.06.2018